

MALMÖ HÖGSKOLA

Hälsa och samhälle

**Gud ge mig sinnesro att acceptera det jag
inte kan förändra, mod att förändra det jag
kan och förstånd att inse skillnaden**

**(En kvalitativ studie kring människor som genom frälsningen
kommit ur ett långvarigt missbruk och åter funnit mening med livet)**

Examensarbete Socialt arbete
Brandes & Rehnberg
Socialt Arbete Och Frivilliga Organisationer
Socionomprogrammet Mångkulturell Inriktning
Handledare Björn Johnson
Malmö Högskola
205 06 Malmö

12-2006

e-post: postmasterhs.mah.se

**Gud ge mig sinnesro att acceptera det jag inte kan förändra, mod att förändra
det jag kan och förstånd att inse skillnaden**

(En kvalitativ studie kring människor som genom frälsningen kommit ur ett långvarigt
missbruk och åter funnit mening med livet)

Brandes & Rehnberg

**God grant me the serenity to accept the things I can not change, Courage to
change the things I can, and then wisdom to know the difference.**

ABSTRACT

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka hur olika vändpunkts processer i en kristen kontext kan se ut. Resultatet av studien visar att en betydande push-faktor ut ur missbruket för våra informanter bestått av de negativa konsekvenserna som missbruket fört med sig, initialt försämrad hälsa. Parallellt med detta upplevde informanterna att det var någonting utanför deras egen kontroll som ”drog” dem ur missbruket. Våra informanter har haft känslan av att någon leder dem och manar gott för dem. Studien ger vid handen att frälsningen och mötet med Gud har givit vägledning för informanterna i hur man kan bygga upp ett liv utan alkohol och narkotika. I denna process har vi sett hur kristna vänner och stödpersoner spelat en betydande roll i processen mot ett liv utan droger. Våra informanters utsagor säger oss även att omvändelse/frälsning inte automatiskt innebär befrielse från missbruk, ty en del har haft återfall, men det tycks som att den kristna livsåskådningen underlättar den dagliga kampen.

Nyckelord; Missbruk, frälsning, Omvändelse, Rock Bottom, LP-stiftelsen, vändpunkt, Pingstkyrkan, Jesus, Gud.

FÖRORD

Många tack till alla som gjort denna studie möjlig. Inte minst våra informanter som så behjälpligt ställt upp på att låta sig intervjuas.

Vi tackar också handledare och andra administrativa personer på och utom skolan som på något sätt varit inblandade i detta projekt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning	6
1.2 Bakgrund	6
1.3 Kyrkan som välfärdsproducent och religionen som frälsning i det senmoderna samhället	7
1.4 Problemformulering	7
1.5 Syfte och frågeställningar	8
1.6 Disposition.....	8
2 Metod	9
2.1 Metodologiska överväganden	10
2.2 Urval	12
2.3 Etiska överväganden. Risker och nytta för deltagarna	12
2.4 Teoretiska överväganden kring validitet	13
2.5 Avgränsningar	14
3 Tidigare forskning och teorier kring uppbrott från missbruk	14
3.1 Fuchs Ebaughs role-exit teori	14
3.2 Vägar ut ur missbruk	16
3.2.1 Brills ”rock bottom” begrepp	16
3.2.2 Waldorfs identifierade vägar ut ur missbruk	17
3.3 Kristensens teorier kring missbruk	18
4 Religionssociologiska teorier kring den religiösa och frälsta människan	19
4.1 Teorin om sökandet efter mening	19
4.2 Socialiserings teori	20
4.3 Rational Choice teori	20
4.4 Deprivations teori	21
4.4.1 Glock & Starck	21

5 Förklaringar av kristna begrepp	22
5.1 Omvändelse och frälsning	22
5.2 Den andliga upplevelsen	23
5.3 Vittnesbörden och dopet	23
6 Presentation av Informanter	24
7 Analys och Resultatredovisning	25
7.1 Upplägg av analys och resultatredovisning	26
7.2 Fas 1: De första tvivlen	26
7.3 Fas 2: Om jag inte vore missbrukare, vem skulle jag vara då?	28
7.3.1 De förstaförsöken att ordna sitt liv	28
7.3.2 Vakuum och tomrum	29
7.4 Fas 3: Vändpunkten, frälsningen	30
7.4.1 Uppsökt, introducerad i gemenskapen	30
7.4.2 Insikten att Gud har en plan och att överlämna sig åt det	31
7.4.3 Dopet	32
7.4.4 Pånyttfödelsen, det nya livet	32
7.4.5 Om att flytta eller bryta kontakter	33
7.5 Fas 4: Ett beständigt nytt liv	34
7.5.1a Den vertikala relationen, att lämna över kontrollen till Gud	34
7.5.1b Att kasta det gamla på sophögen	36
7.5.2 Behovet av gemenskap	37
8 Sammanfattning.....	38
9 Slutdiskussion	40
10 Referenser	43
10.1 Offentliga Tryck	44

1 INLEDNING

Religionen och den andliga upplevelsens kraft och förmåga att förändra människors liv och ge det en ny innebörd är väldokumenterat, både inom humaniora och teologi (Repstad & Furseth 2005). Omvändelsen är enligt Repstad & Furseth (a a) en inre förändring av såväl identitet, meningssystem och livsstil. Detta medför ofta en förändring i hela den sociala kontexten för den enskilde individen. Religionen synes sålunda utgöra inte en så obetydlig kraft i människors förmåga att komma ur missbruk. Dock är det i en vetenskaplig kontext svårt att precist mäta denna kraft och andliga omvändelse annat än att söka tolka frälsta människors subjektiva utsagor om hur de upplever det andliga uppvaknandet och vilken betydelse de lägger i detta fenomen. Vi kommer i denna uppsats att söka göra detta. För att förstå fenomenet kommer vi dels att söka bland religionssociologiska teorier dels bland psykologiska teorier. Empiriskt material kommer att utgöras av intervjuer med före detta missbrukare som blivit fria sitt missbruk genom frälsningens kraft. Vid sidan av detta kommer vi genom litteraturstudier att fördjupa oss i fenomenet.

1.2 Bakgrund

Genom vårt engagemang inom kyrkan och frivilligsektorn har vi under åren mött många människor som tidigare varit grava missbrukare men som genom frälsningen fått livet tillbaka. Enligt våra iakttagelser ute på fältet tycks det som att religionen, då alla andra sociala interventioner dragits in på grund av systemskifte och socialdumping, är en kraft som kan få djupt nedgångna och trasiga människor att åter finna livet. Vi har genom vårt eget personliga deltagande i det sociala arbetet sett hur fler och fler marginaliserade, trasiga och utstötta människor sökt sig till den kristna gemenskapen och där fått hjälp och funnit en väg tillbaka från missbruk och utanförskap. Fenomenet i sig kan ha flera olika bakgrunder. Enligt våra tidigare studier i ämnet har det visat sig att tredje sektorns kristna kyrka får ta om hand allt fler som faller utanför ramarna för socialtjänstens interventioner (Rehnberg & Brandes, Paper Mah 2006).

1.3. Kyrkan som välfärdsproducent och religionen som frälsning i det senmoderna samhället

1 Kap 1 § Socialtjänstlagen ger vid handen att samhällets socialtjänst har det yttersta ansvaret för utsatta grupper och att den skall främja ekonomisk och social trygghet och jämlikhet i levnadsvillkor, samt ett aktivt deltagande i samhällslivet.

Systemvärdens socialtjänst har dock svårt att leva upp till dessa mål idag och det finns forskning som pekar på att "socialen" lämpar över allt mer ansvar till livsvärden och dess ideella sektor. (Bäckström 2001).

Bäckströms undersökning (a a) ger vid handen att systemvärdens sociala ansvar har förskjutits tillbaka till livsvärlden i allmänhet och kyrkan i synnerhet, där kyrkan förväntas ta ett allt större ansvar för välfärden och fungera som ett komplement till socialtjänsten. Skattebetalarna har i viss mån också tröttnat på att betala in skattepengar till den generella välfärden. Beviset på detta kom i det senaste riksdagsvalet i Sverige 2006. Enligt många har dock också civilsamhället ett socialt ansvar för den fattiga och marginaliserade underklassen, om inte annat, så i alla fall ett moraliskt ansvar. I detta samhälleliga engagemang ingår ideella organisationer och då inte minst kyrkan.

Den svenska modellens och den offentliga välfärdens avveckling kan få tråkiga konsekvenser för underklassen och på detta vis kan vi sägas närma oss ett samhälle åla Nozick (2001) där all omfördelning via skattsedeln ses som stöld och fel i sig själv. Detta även om ”skatten kan hjälpa nödlidande från att svälta ihjäl” (Kymlicka 1995).

Om den sjuka eller handikappade människan icke kan bidra till produktionen äger hon inget existensberättigande. Chomsky (1996) förklarar detta fenomen med att den marginaliserade egentligen inte har någon anledning att existera, initialt befinna sig där hon befinner sig, utan har det fria valet att välja någonting annat.

Dessa diskurser baseras på ”den tuffa kärlekens principer, där den bästa gåvan till de marginaliserade tycks vara att befria dem från den missledda omsorgens bojar och från villfarelsen att de har rätt att leva” (a a)

Chomskys (a a) målar upp en skrämmande samtidsbild där de som har får mer och mer, medens de som är marginaliserade hamnar längre och längre bort från samhällsgemenskap och socialförsäkringssystem. På detta vis kan vi möjligtvis förstå varför kyrkan och religionen på ett plan verkar mer aptitlig än någonsin för de alienerade och utstötta.

I vår uppsatts skall vi dock huvudsakligen koncentrera oss på själva frälsningen i sig och hur den som specifikt fenomen på mikrosociologiskt plan kan fungera som en vändpunkts katalysator bort från missbruk. Dock skadar det inte läsaren av denna uppsatts att närma sig fenomenet med en viss medvetenhet angående de diskursiva strömningar som just nu genomsyrar både bas och överbyggnad i samhället.

1.4 Problemformulering

Denna uppsatts handlar om vändpunkter. Närmare bestämt om vändpunkter i en kristen kontext där människor som missbrukat i årtionden, och slussats runt på otaliga institutioner, genom frälsningen blivit fria från missbruk och utanförskap. Hur kan den kristna modellen fungera så bra på dessa svårt nedgångna människor, då tidigare upprepade interventioner, i alla dess former i den profana socialtjänsten misslyckats. Detta skapar sociologisk huvudvärk. Hur är det detta möjligt! Ingen rationell människa som tror på vetenskap och förnuft sätter väl sin tilltro till vidskepelse och tro. Inom vetenskapen ”tror” man inte. Inom vetenskapen lägger man fram konkreta bevis. Detta är ett problem, ty det fält som vår studie vidrör handlar om just, tro och sakrala hemligheter som bara kan upplevas subjektiv med hjärtat.

”Vetenskapsmannen som förment och logiskt benar upp, analyserar och klassificerar, skapar inga baletter eller stora konstverk. Inga sakrament, ingen religion. Lärdomen av allt detta, för konstnären och den religiöse är att akta sig för att träda in på vetenskapsmannens väg, det vill säga att försöka komma på ”hemligheten”, för att därigenom kunna manipulera sakramentet”. (Johansson 1997).

Eller som Bourdieu (1992) uttrycker det,

”Sociologi och konst trivs inte bra ihop. Det beror på att konsten och konstnärerna inte tål att den föreställning de har om sig själva kränks. Konstens värld är en tron värld; man tror på begåvning, på den unike skaparen som ingen har skapat och när sociologen, som vill förstå, förklara och begripliggöra, kommer instörtande är skandalen ett faktum. Han bryter förtrollningen, utövar reduktionism, han är kort sagt oanständig eller, vilket är samma sak som kättersk”

Vi gör dock inga anspråk på att vara kätterska, manipulera, skapa skandaler eller vilja avslöja några sakrala hemligheter. Vi vill bara söka lyfta på förlåten litet grand. Vi vill göra ett försök att finna empiri som skulle kunna hjälpa oss lösa vårt problem att sätta ord på denna vad vi kan kalla ”Jesus Faktor” som uppenbarligen finns, men som är svår att definiera.

1.5 Syfte och frågeställningar

Syftet med vår uppsats är att undersöka vad några f.d. missbrukande personer själva anser har varit betydelsefulla faktorer för brytningen med sitt missbruk. Detta i en kristen och frireligiös kontext. Vår huvudsakliga frågeställning är om det finns det några generella drag i själva frälsnings- eller vändpunktsprocessen och brytningen med missbruket. Genom att undersöka detta kan vi möjligtvis utröna vilka faktorer och krafter det är som gör denna omvändelse, frälsning och därmed befrielse från missbruket möjlig.

1.6 Disposition

Kapitel 1

I detta kapitel har uppsatsens bakgrund, syfte, problemformuleringar, frågeställningar samt avgränsningar presenterats.

Kapitel 2

I kapitlet beskrivs hur uppsatsen genomförts vidkommande urval och metod. Det har även resoneras kring den litteratur som använts. Vidare har teoretiska övervägningar kring validitet tagits upp samt empiriskt urval och avgränsningar.

Kapitel 3

I detta kapitel tar vi upp tidigare forskning och teorier kring vändpunkter och missbruk. Detta kapitel jämte kapitel 4 ligger senare som grund för operationaliseringen med empiri, samt för prövning av validitet.

Kapitel 4

Kapitlet beskriver olika religionssociologiska teorier kring religiositet och frälsning.

Kapitel 5

I detta kapitel förklaras olika kristna och religiösa begrepp som förekommer i uppsatsen.

Kapitel 6

I detta kapitel presenteras informanterna.

Kapitel 7

Analys och resultatredovisning.

Kapitel 8

Sammanfattning, där vi ser huruvida vi fått svar på vår frågeställning.

Kapitel 9

Slutdiskussion.

Kapitel 10

Referenser

2 METOD

Utifrån vårt syfte, att undersöka hur vägen ut ur missbruk kan se ut i en frireligiös kristen kontext kommer vi här nedan att diskutera val av metod. För att få svar på våra frågeställningar och söka uppnå vårt syfte har vi valt kvalitativa intervjuer. För att få så omfattande svar som möjligt är den kvalitativa intervjun det som passar vår studie bäst. Denna metod ansåg vi också efter övervägningar passa vårt syfte bäst. Enligt Svenning (1997) skiljer sig den kvalitativa metoden från den kvantitativa bl. a. genom att den är mer exemplifierande än generaliserande samt att den stödjer sig på ord i stället för på siffror, samt att den berör mer komplexa teman än den kvantitativa. Den kvalitativa intervjun är allt sedan sociologins uppkomst en av de viktigaste metoderna för att nå kunskap om människors attityder, livsöden och andra uppfattningar (Starrin & Renck i Svensson & Starrin 1996). Vidare kan den kvalitativa intervjun enligt Kvale (1997) bidra till att IP känner sig mer fria under intervjun, med det att den kvalitativa intervjun för med sig en empatisk dialog med IP. Denna metod är sålunda känslig och effektiv och kan på ett bra sätt fånga upp erfarenheter och innebörder från intervjupersonens vardagsliv som andra metoder icke klarar av. Intervjupersonerna kan på detta vis ges tillfälle att berätta om sin situation för andra ur sitt eget perspektiv och med sina egna ord (Kvale 1997). Vi vill genom denna intervjuteknik studera och analysera IP's subjektiva verklighetsuppfattning. Valet av denna metod går hand i hand med vår kvalitativa approach ty en enkätundersökning skulle inte ge oss de svar vi vill analysera, ty i en enkätundersökning får man inte fram den personliga subjektiva bilden av ip's verklighetsuppfattning.

Populationen i vårt studium består av 4 stycken f.d. missbrukare som vi har intervjuat under december 2006. Intervjuerna har varit halvstrukturerade. Fördelen med halvstrukturerade intervjuer är att deltagarna får möjligheter att prägla dagordningen och konstruera längre redogörelser (Whinter Jörgensen & Phillips 2000).

I den halvstrukturerade intervjun ser man till att täcka alla teman i sin intervjuguide, dock inte nödvändigtvis alltid i samma ordningsföljd, eller med samma formuleringar (Whinter Jörgensen & Phillips 2000). Våra intervjuer har utförts på den plats där intervjupersonerna själva valt att bli intervjuade. Detta för att skapa en trygghet hos IP. Vidare har vi delat upp intervjuerna eftersom vi anser att det är lättare för IP att öppna sig om det bara är en som intervjuar.

Vi har i vår studie använt oss av en intervjuguide som består av frågor som vi har formulerat innan vi genomfört intervjuerna. De frågorna vi har tagit med anger de ämnen som vi vill redogöra för i vårt arbete. Kvale (1997) hävdar att det i guiden skall anges de ämnen som är syftet för undersökningen samt i vilken ordning de kommer att tas upp under intervjun. Den förra skall redogöra för de ämnen som ska täckas och innehålla en rad utformade frågor. Varje intervjufråga kan anses både tematisk och dynamisk. Den tematiska med hänsyn till dess relevans för själva forskningsämnet och dynamiskt med beaktande av det mellanmänniska förhållandet i intervjun. Det mellanmänniska förhållandet i intervjun kan nämligen inverka på vad som händer i intervjun, initialt att den som intervjuar och den intervjuade på ett eller annat sätt samspelar med varandra (Starrin & Renck i Svensson & Starrin, 1996). Intervjuareffekter och tolkningsproblem kan äventyra studiens tillförlitlighet enligt Svenning (1997). Vi är på det klara med detta problem.

För att återgå till Kvale (1997) hävdar han att man bör utveckla två intervjuguides som man förbereder inför intervjun. Den ena är projektets viktigaste tematiska forskningsfrågor och den andra är de frågorna som ska ställas under intervjun som beaktar både den tematiska och den dynamiska utsträckningen. På grund av att frågorna inte är standardiserade så kan det åstadkomma frågor om tillförlitligheten i materialet och vi är medvetna om detta. Eftersom vi har ett begränsat urval så kan man inte dra några allmängiltiga slutsatser utan det berör endast ip's egna erfarenheter. Intervjuernas längd har varierat mellan 50 och 80 minuter. Alla våra intervjuer har antecknats under intervjun i pappersform. Empirin består sålunda av dessa texter. Vi har därefter gått igenom dessa texter och letat efter olika mönster, teman, likheter och skillnader. Slutligen har vi operationaliserat våra teman med aktuell litteratur och teori inom fältet.

2.1 Metodologiska överväganden

Vi skall i vårt studium försöka undvika reduktionism, såväl metodisk som ontologisk och upprätthålla en meta-teoretisk medvetenhet och reflektera kring teoriernas möjligheter såväl som begränsningar. Metodiskt innebär detta att man måste reducera hela den komplexa verkligheten till några få ting som man sedan närmare kan lära känna. Enligt (Geels & Wikström 1993) kan man då se vissa saker klart och tydligt. Om man sedan skulle utgå från sina egna, av metodiska skäl intagna teorier och låta dem utgöra en totalförklaring av hela tillvarons mening, centrum och

mål övergår man till ontologisk reduktionism vilket vi skall undvika. Teorin skall bara vara ett hjälpmedel och instrument att finna ny kunskap inte en allomfattande världsförklaring.

I den empirisk-holistiska kunskapsansatsen studeras den sociala verkligheten inte som ett isolerat fenomen, ty fenomenet existerar där icke i en renodlat objektiv form, utan skapas i interaktioner och genom tolkningar. Då vi tidigare i vår småskaliga forskning hängivit oss åt kritisk diskursanalys är detta ingen nyhet för oss och vi ställer oss sålunda i det led som anser att alla sätt att försöka beskriva världen och den ontologiska verkligheten är diskurser i sig. Enligt diskursanalytiskt resonemang är alla metoder, även vår, relationer som representerar diskurser; *ett visst sätt att tala om, tänka på och förhålla sig till världen* (Whinter Jørgensen & Phillips 2000).

Den diskursiva praktiken ingår sålunda i ett dialektiskt samspel med andra sociala praktiker där de två formerna ömsesidigt konstituerar varandra. Dvs. att vi både före och under våra intervjuer med IP, på ett eller annat sätt är delaktiga i att forma den sociala verkligheten, här och nu med IP.

Initialt att vi genom utformandet av intervjufrågorna redan där har påverkat materialet. ”Som man frågar får man svar” kan vara en bra analogi för detta fenomen.

Vi ställer oss sålunda på den socialkonstruktionistiska planhalvan där vi även betraktar vårt eget arbete som en diskursiv konstruktion. På så sätt är vårt resultat inte den enda möjliga framställningen av världen, utan tvärt om, bara en av miljarder olika beskrivningar av verkligheten. Således är också våra forskningsresultat en del av den diskursiva striden inom forskningsfältet i sig (a a).

På detta vis skiljer vi oss också från den objektivistiska vetenskapssynen som råder inom positivismen där kunskap ses som en passiv avspegling av verkligheten. Vi tror snarare att det finns lika många verkligheter som det finns människor. Vi lägger sålunda icke någon tro i positivistisk anda att sociologin är objektiv, initialt att endast en slutsats är korrekt, ty sociologi är tolkning (Furseth & Repstad 2005).

Dock utgår vi från att det i samhället ändå finns någon typ av homogenitet, dvs. något som är gemensamt för alla individer och vår mänsklighet. Dvs., alla människor kan sägas ha liknande grundläggande känslor, såsom glädje, sorg, förtvivlan osv. Det är dessa grundläggande känslor hos det studerade objektet, så som de upplevs genom tolkarens glasögon, som går att analysera och tyda. Om vi inte utgick från denna hypotes, skulle all forskning kring människor vara meningslös eller omöjlig. Men att försöka uppleva en annan människas känslor fullt ut, så som hon subjektivt upplever dem är omöjligt. Man kan som den naturalistiska konstnären bara subjektivt söka måla av landskapet och försöka återge det så verklighetstroget som möjligt, men det blir aldrig den ontologiska verklighetens landskap utan bara en tolkning av densamma. Eller som R.D Laing hävdade,

”Jag upplever dig och du upplever mig. Men jag kan aldrig uppleva din upplevelse av mig, lika lite som du kan uppleva min upplevelse av dig”. (Laing 1975)

2.2 Urval

Genom åren inom kyrkan och frivilligsektorn har vi kommit i kontakt med en mängd människor med olika typer av bakgrund och missbruksproblematik som genom den kristna frälsningen kommit ur sitt missbruk. Populationen i denna studie är ett tvärsnitt av dessa. Socialklass, kön, etnicitet och ålder på informanterna är utsprida så långt det varit möjligt. Med detta urval får vi en mer allmängiltig population att studera vilket kan höja validiteten på undersökningen.

Kontakterna med IP har knutits genom olika vänner inom kyrkan. Populationen är geografiskt utsprid från Göteborg i norr till Malmö i söder. Informanterna ingår i olika frireligiösa samfund och LP-stiftelsen.

Först var det tänkt att göra intervjuerna per telefon eller via msn på Internet med informanterna i norr. Men efter övervägande och sammanfallande omständigheter med en resa till Göteborg utfördes intervjuerna tätat. Genom det personliga mellanmänniska mötet med IP finns det anledning att tro att ip's utsaga blir på ett annat sätt än om intervjun skulle ha skett per telefon eller via Internet. Genom det mellanmänniska mötet tror vi att kvalitén och validiteten på ip's utsaga blir högre.

Det kan tyckas vara en brist att vi inte har med några kvinnor i vår studie. Det kan förklaras med att det helt enkelt inte fanns några tillgängliga.

2.3 Etiska överväganden. Risker och nytta för deltagarna

"Bastubads" affären i (Svensson & Starrin 1996) minns vi alla med förskräckelse. Dvs. att en vetenskaplig studie beskriver aktiviteter eller verksamheter som senare blir föremål för samhällliga ingripanden. I just "bastubadet" finns det även andra forskningsetiska aspekter vidkommande deltagande observation som kan ses som vetenskapligt suspekta eller oetiska. Hur delaktig får man vara! Men då vår forskning är helt öppen och vi inte tänker "go native" då vår studie inte bygger på deltagande observation, är inte detta etiska dilemma aktuellt.

Dock finns det andra risker som vi tagit i beaktande, vilka kan inbegripa psykologiska aspekter kring själva insamlandet av empiri, initialt att forskaren genom sina intervjufrågor till respondenten kan riva upp gamla känsliga själsliga sår eller jobbiga händelser. A priori, då det anbelangar forskningsetiska aspekter är den centrala etiska regeln att forskningen aldrig får skada någon enskild person eller grupp (Svensson & Starrin 1996).

Vi har dock beaktat forskningsetiska överväganden under hela studiens process. Vår studies karaktär är dock av den art att vi initialt bedömer att respondenternas glädje över att få "vittna" är större än eventuella negativa komplikationer. Sålunda uppfyller detta projekt en sund forskning, där nyttan är större än eventuella negativa konsekvenser. Vid en annan undersökning och vid intervjuer med människor som är aktiva i sin missbrukarkarriär är dock den psykologiska aspekten av detta etiska dilemma av en helt annan dignitet och där kan de psykologiska komplikationerna för respondenterna bli förödande vid exempelvis fel intervjumetod/frågor.

Konfidentialitet är en annan aspekt som vi noga tänkt igenom. Initialt att alla våra informanternas namn, ålder, och annat som kan röja dess identitet är fingerade. Således är alla IP helt anonyma. Inte heller har de olika samfundens specifika namn namngetts i undersökningen. Detta för att inte göra det möjligt att spåra någon av våra informanter. Vår studie är godkänd av etiska nämnden på Malmö högskola. IP informerades även om att de när helst de önskade kunde de dra sig ur projektet.

2.4 Teoretiska överväganden, validitet och trovärdighet

Inre validitet "credibility" handlar om hur författarna beskriver sin egen förståelse, samt sina fördomar kring ämnet. Detta kan innebära att man redogör för sina tidigare bakgrunder såsom utbildning och tidigare erfarenheter.

Den kommunikativa validiteten består vidare enligt Svensson & Starrin (a a). i en beskrivning av datainsamlade samt hur datainsamlingen genomförts i detalj. Här är beskrivande av urval mycket viktigt för validiteten. Även dessa kriterier har vi beaktat. Kvale i Svensson & Starrin (a a) hävdar att validering i kvalitativ forskning handlar om att det finns en försäkran om att det finns empiriska belegg och att man gjort en rimlig tolkning av desamma. Vi överlåter till våra opponenter att avgöra detta. I detta vårt teoretiska övervägande vidkommande validitet är också en noggrann beskrivning av analysprocessen av vikt för arbetets validitet. Här handlar det om att beskriva hur processen fortlöpt. Hur gick vi tillväga och vilka beslut togs. Andra lager i detta kan bestå i att utröna vad som visade sig direkt i det empiriska materialet samt vad som är våra egna tolkningar. Triangulering slutligen innebär enligt Svensson & Starrin (a a) att man söker "balansera" den enskilda metodens felkällor. Detta innebär att vi försöker se vårt forskningsproblem ur flera olika synvinklar. Detta har vi enligt vår uppskattning gjort då vi tagit vitt skilda teorier som berör samma vetenskapliga fält, men ur olika synvinklar.

Vi kommer i det senare avseendet att använda oss av teoritriangulering. Dvs. använda flera olika teorier för att nå validitet. Detta medför att vi kan analysera vårt empiriska material dels utifrån ett systemteoretiskt perspektiv, samt utifrån ett livsvärldsperspektiv.

Vidkommande "transferability", dvs. yttre reliabilitet är det upp till läsaren att avgöra hur väl vår studie är generaliserbar.

Sist något om hur objektiva vi varit i vår studie. Vi har så lång det går sökt att utföra studien med öppna sinnen och inte låst oss i våra förkunskaper. Då vi i vår förståelse kommer från två diametralt olika världsåskådningar, Kristendomen och Marxismen kan detta ha hjälpt studien att stå på egna ben och inte bli dogmatiskt färgad av vare sig det ena eller andra. Som motvikt till den kristna och religiösa delen av detta arbete finns därför ett antal sociologiska teorier kring religionen och den frälsta människan som kommer att diskuteras i slutdiskussionen.

2.5 Avgränsningar

Denna studie är avgränsad att studera den enskilde missbrukarens vändpunkts process och det andliga uppvaknandet i en frireligiös kristen kontext. I slutdiskussionen kommer dock makrosociologiska aspekter som nämnt i uppsatsen att reflekteras.

Missbruk enligt pingströrelsen och LP-stiftelsen definieras helt annorlunda än i exempelvis DSM IV. LP- stiftelsen intresserar sig inte nämnvärt för diskussionen om hur missbruk egentligen bör definieras. På LP- stiftelsen nöjer man sig med att konstatera att de personer som söker sig till stiftelsen oftast är mycket långt komna i sin missbrukskarriär och inte sällan har nått sin personliga botten. *”Vidkommande människorna som söker sig till LP- stiftelsen handlar det icke om fylleri, utan om svårt nedgångna människor som ofta prövat allt vad samhället kan erbjuda i rehabiliteringsväg.”* (Johansson 1997)

3 TIDIGARE FORSKNING OCH TEORIER KRING UPPBROTT FRÅN MISSBRUK

3.1 Fuchs Ebaughs role-exit teori

Fuchs Ebaughs bok *”Becoming an EX: The process of role exit”* (1988) handlar om *”exit-processer”*. Det vill säga att gå ur olika roller och därmed bilda *”före detta”* (ex)-roller såsom t.ex. änka, skild, f.d. nunn, transsexuell, fd. prostituerad, moder utan vårdnad, fd. alkoholist, fd. förbrytare m.m. Med *”före detta”*-roller (ex-roller) menas hur ens förflutna identitet ligger kvar och påverkar hur man ser och presenterar sig själv i sin nuvarande identitet.

Fuchs Ebaughs bok är ett försök att genom empiriska data utveckla en generell teori över den sociala processen att gå ur en roll. Fuchs Ebaugh har intensiv och fokus intervjuat 57 före detta nunnor samt 106 individer som antingen genomlevt olika yrkes byten, förändringar i familjeroller, gått ur väldigt stigmatiserade roller såsom f.d. alkoholist, prostituerade eller förbrytare. Hon har även gjort intervjuer med 10 transsexuella som genomgått könsbytes operationer (Fuchs Ebaugh 1988). Hon fann på detta sätt generaliserbara steg i vad en *”exiter”* går igenom. Hon menar att vägen till att lämna en roll går genom att göra ett beslut, avfärma sig den gamla rollen och börja skaffa sig en ny roll identitet. Möjligen skulle man kunna kritisera att hennes empiriska material lutar åt att behandla rollbyten inom den socialt accepterade sfären såsom t.ex. yrkesbyten snarare än stigmatiserade sådana såsom missbruksuppbrott. Men studien bör ändå ha relevans för vårt valda studieområde.

”Role exit” eller att gå ur en roll innebär processen att avfärma sig en roll som är central för ens självidentitet och upprätta en ny roll som beaktar och bär med sig den tidigare roll man haft. Att gå ur en roll som missbrukare är sällan ett resultat av ett plötsligt beslut, det är en process över tid, som ofta har sin början innan personen själv är medveten om vart händelser och beslut leder.

Fuchs Ebaugh (a a) menar att vändpunkten är först det tredje stadiet i en exit process (d.v.s. i processen att lämna en tidigare roll som missbrukare och det liv det för med sig). Innan en människa kommer fram till vändpunktsstadiet så måste man börja tvivla på sitt engagemang och liv i en viss roll (t.ex. som missbrukare), det är det första stadiet. Tvivlet kan antingen förstärkas av närståendes (signifikanta andras) positiva reaktioner eller skjutas på framtiden om närmaste omgivningen är negativa till den "vilja till förändring" som signaleras.

Det andra stadiet består i att söka alternativ till rollen och livet som missbrukare, många börjar i detta stadium att inse att en förändring faktiskt skulle kunna vara möjlig och att man inte behöver vara fast i sin nuvarande roll. Man börjar öva att gå ur rollen och försöker testa om det fungerar för en att passa in i den nya rollen. Om allt faller på plats så samverkar otillfredsställdheten i den gamla rollen ("push") tillsammans med attraktionen hos den nya rollen ("pull") och på så sätt väger skälen över för en rollförändring (ang. push och pull se Brill (1972) i senare avsnitt). Det ska tilläggas att role-exit modellen här inte är kompatibel med socialisationsmodellen, som menar att människor ser fram emot en ny roll och i förväg planerar för hur det livet kommer vara. Detta behöver inte vara en viktigt när en person ska gå ur en roll. I vissa fall har "exiters" liten eller ingen aning vad som väntar när man gått ur rollen, man fokuserar endast på att komma ur den ej längre önskvärda roll man lever i (Fuchs Ebaugh, 1988).

Detta leder in på det tredje stadiet, vändpunkten, vilket innebär ett slutligt beslut att gå ur rollen (som, i det här fallet missbrukare) och oftast att därmed öppet deklarerat det. När andra människor blivit medvetna om beslutet är hjulen så att säga satta i rullning och det blir väldigt svårt att dra tillbaka beslutet eller vända tillbaka.

Med Helen Rose Fuchs Ebaughs ord är en vändpunkt:

".../ an event that mobilizes and focuses awareness that old lines of action are complete, have failed, have been disrupted, or are no longer personally satisfying and provides individuals with the opportunity to do something different with their lives." (Fuchs Ebaugh a a)

Den vanligaste vändpunkten (3/4) för missbrukare var enligt Fuchs Ebaughs undersökning (a a) förknippad med att de riskerade att förlora sin fysiska eller mentala hälsa, att de skulle dö om de inte sökte hjälp. Detta kom de ofta fram till efter någon dramatisk händelse likt en bilolycka, blackout eller bråk med hustru (a a.). Detta rimmar väl med Brills teorier (1972, se senare avsnitt). Ibland är dock händelsen som leder fram till vändpunkten väldigt obetydlig i sig men får en stor betydelse symboliskt i en känsla av otillfredsställelse inför den forna rollen. Precis före eller efter vändpunktserfarenheten är det inte ovanligt att "exiters" går igenom en slags "vakuumbkänsla" dvs. en känsla av att stå med fötterna i två världar, framtiden är okänd och samtidigt hör man inte hemma i det förflutna, sin tidigare roll. Detta bidrar med känslor av rotlöshet och ångslan hos personen. Upplösningen av dessa känslor är sammanbundna med förmågan att anpassa sig till sin nya roll, att kunna införliva sin tidigare identitet med sin nuvarande roll. Den som byggt broar in i sin nya roll i form av jobb, vänner, familj och hobbies, har även lättare att ta sig ur vakuumbstadiet och kommer snabbare in i sin nya sociala identitet. Det verkar finnas ett direkt samband

mellan antalet och kvaliteten av broar som byggts, och lyckan samt graden av anpassning i den nya rollen efter utgången ur den forna rollen (Fuchs Ebaugh, 1988).

Det sista stadiet i "role exiting" processen är skapandet av en "ex-roll", att exempelvis bli en *före detta* missbrukare. Detta görs genom att signalera till andra att en förändring har ägt rum, att presentera sig i en ny identitet, och att därmed visa att man förväntar sig att bli sedd annorlunda i fortsättningen. Det finns ofta sociala förväntningar från omvärlden på "ex" om deras normer och identitet, men det är inte alltid överensstämmande med vilka de är och vad de gör idag. Det är inte ovanligt att man som "ex" inte vill bli associerad med sin föregående roll. Det är dock svårt att undkomma, särskilt när det gäller en så pass stigmatiserad roll som missbrukare har. Ofta kommer valet in om man ska bryta helt eller hålla kontakt med gamla vänner och nätverk. Skapandeprocessen av en "ex roll" är viktig om man ska kunna leva i sin nya roll och lära sig att leva med sitt förflutna (a a). Det har visat sig lättare att skapa en ny roll som inte är associerad med och/eller stigmatiserad likt ens tidigare roll, om man har fler "exiters" runt sig som går igenom samma process. På detta sätt kan självhjälpgrupper (där t.ex. AA är framträdande) vara en god hjälp för människor att signalera för andra att man är förändrad och därmed bli accepterad i sin nya roll. För att lyckas anpassa sig till livet som "ex" bör man lära sig hantera detta stadiums utmaningar. Det innefattar ofta att på nytt lära sig nära relationer till partner/vänner, att ombilda sitt nätverk av vänner samt att lära sig relatera till människor som fortfarande är kvar i den roll man tillhört samt andra "föredettingar". Det är en kamp att inkorporera den forna identiteten med nuvarande uppfattningar om självet (vem man är), men det är viktigt att skapa en identitet som beaktar den tidigare roll man haft för att kunna bli en väl integrerad och hel person menar Fuchs Ebaugh (1988).

3.2 Vägar ut ur missbruk

Det finns ett flertal vägar ut ur missbruk som bland annat studerats utav Leonard Brill och hans medarbetare Dan Waldorf (Hedin & Månsson 1998). Brills teorier har haft stor betydelse för missbruksforskningen i många länder så även Sverige (a a). Brill betonade betydelsen av effektiva behandlingsprogram medan Waldorf intresserade sig speciellt för natural recovery dvs. när individer upphör med sitt missbruk utan behandlingsinsatser (a a).

3.2.1 Brills "Rock Bottom" begrepp

Leonard Brill *ibid.* har utvecklat en processteori rörande missbruk. I en studie från 1970-talet skriver Brill (a a) att vägen in i och uppbrottet från missbruk kännetecknas av ett antal faser (inte helt olikt Fuchs Ebaughs stadier i exit-processen). Övergången mellan dessa faser påverkas av olika "pushes" och "pulls", d v s olika krafter som dels stöter bort och dels drar missbrukaren till sig. Enligt Brill (a a) är den främsta push-faktorn missbrukets negativa konsekvenser: som till exempel kraftigt försämrad hälsa, att man förlorar en partner och/eller anställning eller t.ex. för många fängelsevistelser. Detta leder ofta till att missbruket upplevs som alltmera dysfunktionellt och ohållbart, det är en subjektiv upplevelse som inte kan bestämmas till någon given punkt menar Brill. Att hamna i en slutlig, destruktiv rutschbana kallar han att nå "the rock bottom" (a a). Man kan säga att individen då "*hamnat i en existentiell kris som innebär att hon eller han upplever sig vara i ett personligt bottenläge*" (Kristiansen 2000). De negativa konsekvenserna av missbruket leder till

en existentiell kris som medför en insikt om, och en vilja att, förändra sitt livsmönster. Att nå the rock bottom har blivit ett centralt begrepp inom bl. a NA (Narcotics Anonymous). Brill menar också att det finns positiva faktorer (s.k. pull-faktorer) som påverkar missbrukaren i riktning bort från missbruket. Sådana faktorer är främst relationen till familj och nära vänner men kan även vara att delta i någon form av behandling. Detta kan sägas vara en mer generell teori än de nästkommande. (Kristiansen 2000, Hedin & Månsson 1998)

3.2.2 Waldorfs identifierade vägar ut ur missbruk

Dan Waldorf (i Hedin & Månsson 1998) har i sina studier speciellt fokuserat på missbrukare som lämnat missbruket genom så kallad spontanläkning, d v s när individen bryter upp från missbruket utan professionell hjälp. Detta framkommer främst i hans teorier om development change. Waldorf fann dock stora individuella variationer i hur uppbrottet gick till. Utifrån dessa variationer identifierade han sex olika vägar ut ur missbruket.

Development change (Utvecklingsförändring)

Detta innebär att individen vid olika tidpunkter i livsprocessen är i stånd att reflektera över sitt liv och ta beslut som leder till en förändringsprocess. Ett exempel på det skulle kunna vara att man upplever missbrukslivet meningslöst och vill göra något annat med sitt liv. Waldorf använder detta begrepp istället för det annars vanliga ”maturing out” för att poängtera att det snarare rör sig om en utvecklad psykologisk mognad snarare än en mognad som har med ålder att göra.

Driftning out (att glida iväg från missbruket)

Innebär att individen inte kan peka på några specifika, omvälvande händelser som föregick uppbrottet från missbruket. Det innefattar även att personen inte upplevde några större problem med missbrukarlivet utan så småningom lämnade det livet bakom sig ofta i samband med någon ny fas i livet. Exempel på detta är att levnadsomständigheter eller sociala sammanhang förändras o missbruket passar inte ens nya livssituation där andra värden e betydelsefulla. Denna väg ut ur missbruk gäller enligt Waldorf främst individer som inte kommit så långt i sitt missbruk.

Situationell förändring

Detta innebär att individen slutar missbruka när den sociala situationen förändras. Ett exempel på det är kvinnor som lämnar missbrukande män. Skillnaden mot ”driftning out” är att individen mer plötsligt och abrupt hamnar i en ny livssituation då uppbrott kan ske.

Pensionering

Med detta menas att uppbrottet från missbruket sker på grund av de negativa konsekvenserna av missbruket. Det gäller framförallt äldre missbrukare som efter en lång missbrukskarriär väljer att bryta upp från missbruket och dess baksida de sista åren i livet för att få det lugnt.

Att bli alkoholist eller mentalsjuk

Denna väg ut ur missbruk gäller främst de som avancerat mycket långt i sitt missbruk och tillslut lever som hemlösa. Detta är den mest utsatta gruppen och är mest beroende av samhällets välvilja och resurser.

Omvändelse

Religiös omvändelse är känt sedan länge som en vanlig väg till individuell förändring. Denna väg kännetecknas av frälsningsupplevelsen som bakgrund till missbrukarens uppbrott. (Hedin & Månsson 1998)

3.3 Kristiansens teorier kring missbruk

Kristiansen tar upp några av de ovanstående teorierna i sin studie *Fri från narkotika* (2000) om kvinnor och män som varit narkotikamissbrukare. Hans studie bygger på uppgifter från 14 informanter och omfattar hela missbrukarens karriär, livet innan under och efter man slutat missbruka. Kristiansen har genom sina studier kommit fram till en lite annorlunda syn på missbruksproblematiken än vad som är rådande i samhället idag, gällande sina informanter gör han följande iakttagelser: Han menar att ett huvudproblem med diskursen kring narkotika i samhället idag är att narkotikamissbruk läggs utanför ramen av den mänskliga viljan (Kristiansen 2000). På så sätt menar han omänskliggörs narkotikamissbruket och det borgar bl.a. för inhumana behandlingsmetoder.

Kristiansen menar att problemet för hans informanter att leva utan narkotika inte främst handlade om psykiska eller fysiska abstinensbesvär. Det var snarare så att narkotikan blivit en sådan vana och fått en så självklar plats i deras liv och tillvaro att det var svårt att bryta med. Han menar även på att missbruket blev en reträttväg inför situationer som informanterna bävade inför i ett drogfritt liv, det finns t.ex. ekonomisk vinning och gemenskap i missbrukarlivet som ofta håller en kvar. (a a)

Kristiansen kunde placera in sina informanter efter tre teorier om olika motiv att sluta droga: ”the rock bottom”, ”developmental change” och ”drifting out”. Vilken utväg människor tog hade ett visst samband med antalet år i missbruk samt kön, betydligt fler kvinnor hade hållit på länge och nått ”rock bottom”. Kristiansen menar generellt att det inte har så stor betydelse om människor är bra rustade socialt eller egenskapsmässigt, utan att det snarare är förändringar i existentiella villkor som möjliggör uppbrott (Kristiansen 2000, i Ambuhm & Bergstrand 2006). Det var missbrukets negativa sociala konsekvenser som påverkade intervjupersonerna i Kristiansens undersökning till beslutet att vilja förändra sina liv, men han menar dock att det som förmått dem att leva drogfria har att göra med de positiva förändringar som skett i deras liv. Exempel på detta är sysselsättning, boende och kontakter med människor som gav dem stöd i deras förändringssträvanden. Kristiansen går även in på behandlingens betydelse för informanterna. Han menar att det inte har så stor betydelse vilken behandlingsmetod/ideologi som används på olika behandlingshem utan att det snarare är kvalitén i den sociala interaktion med människor de träffade där som gjorde skillnad. Personliga relationer som berör hans intervjupersoner, ej bara professionella egenskaper utan engagemang, stöd, acceptans och bekräftelse från människor efter de brutit sig loss har haft avgörande betydelse för att de stod fast vid beslutet att förändra sina liv. Detta bidrog enligt Kristiansen till att hjälpa f.d. missbrukare att kunna hantera mindervärdes-, skuld- och skamkänslor som de kunde känna mot den sociala omgivningen utanför missbrukarlivet.

Till skillnad från Fuchs Ebaugh så menar dock Kristiansen att identiteten som f.d. missbrukare hos en del av hans intervjupersoner endast fungerade som övergångsidentitet. Det är inte bara drogfriheten, att de flyttat skaffat och nya vänner och intressen, som hjälpt dem lämna missbruket utan även det att de börjat betrakta och tolka tillvaron annorlunda. (Kristiansen 2000)

4 Religionssociologiska teorier kring den religiösa och frälsta människan

Då vi går igen ett tvärsnitt av religionssociologin ser vi ganska snabbt att religionen och det andliga genom större delen av den mänskiga historien varit ett fenomen som hjälpt människan i stunder av armod och hopplöshet och som hon vänt sig till, när inga andra mer profana lösningar fungerat för att lösa och kämpa mot de yttersta problemen i tillvaron (Furseth & Repstad 2005). Yinger Milton (1970) uttrycker det som så att, religionen hjälper människor att uthärda och lösa de problem som det innebär att leva, såsom den ångest som livet innebär i form av lidande, ändlösa besvikelser, tragedier och slutligen det faktum att vi skall dö.

Ett annat perspektiv på detta kan vara att religionen är ett opium för folket som verkat i den härskande klassens syften och kuvat massorna till lydnad och underkastelse, medens präster och borgare levt i sus och dus. De privilegierade klasserna utvecklar ofta en legitimerande religion för att stödja sin position och ge sinnesro i sin privilegierade position (Furseth & Repstad 2005).

Forskningen kring ämnet har genererat en rad intressanta teorier. Vi skall här kort gå igenom några av dem. Den första teorin i detta sammanhang handlar om sökandet efter mening.

4.1 Teorin om Sökandet efter mening

I detta tänkande handlar människor utifrån sina omgivningar, initialt hur de tolkar och uppfattar desamma. Vi har här att göra med tolkande sociologi. Under stora delar av mänskligens historia har religionen varit en betydande faktor för att förstå och tolka världen (Furseth & Repstad 2005). I den tolkande sociologin är Max Weber en central klassiker.

Weber (1922) skilde mellan fyra olika typer av handlande där den första är styrd av skick och bruk. Denna utförs i princip automatiskt. Vidare talar Weber *ibid.*, om den affektiva handlingen vilken styrs av känslor. Hämndbegär och sexuella begär är typexempel på dessa. Weber *ibid.* tar även upp den värderationella handlingen som motiveras av moraliska och värdemässiga ideal. Sist talar Weber *ibid.* om den tekniskt rationella handlingen där människor handlar utifrån en målmedveten kalkyl. Det kan synas vara svårt att relatera detta Webers tänkande till teorier om sökandet efter mening och kritikerna hävdar också att religiöst engagemang som en jakt på mening här bygger på en för kognitiv och intellektualistisk religionsförståelse (Furseth & Repstad 2005). Dock är behovet hos Weber vidkommande mening både känslomässigt och intellektuellt. En viktig tanke i detta Webers tänkande är att religionen genom historien bidragit med såkallade *téodicées*. Enligt Repstad och

Furseth (a) så är téodicéer religiösa förklaringar som legitimerar och förklarar förhållanden i livet som hotar den meningsfyllda ordningen och det rationella handlandet. Med andra ord så väljer man att bli religiös då yttre (*intellektuella*) eller inre (*känslomässiga*) faktorer hotar den meningsfyllda ordningen, det rationella handlandet. I detta sammanhang nämns olyckor, död, lidande ondska och orättfärdighet. Den troende sätter så att säga sin tillförsikt till högre makter som kommer att kompensera honom för lidande i ett senare skede i livet eller i ett liv efter det profana jordelivet.

4.2 Socialiseringsteori

I denna teori vidkommande religiositet är huvudtesen att människor blir religiösa för att de omärkligt vänjer sig vid det. Detta kan handla om en gradvis uppfostran i vidare bemärkelse för att citera Furseth & Repstad (2005). I ett socialpsykologiskt strålkastarljus handlar detta även om hur exempelvis lärare och föräldrar fungerar som rollmodeller och förebilder. Socialisation kan på detta vis beskrivas som en process där man växer in i sin förväntade "roll". Initialt att en person från ett kristet hem kan ha större förväntningar på sig att själv bli kristen och frälst. Man internaliserar så att säga omgivningens förväntningar och sedvänjor och gör dem till sina egna (Furseth & Repstad 2005). När och om denna socialisation lyckas medför detta att en anslutning till vissa specifika verklighetsuppfattningar.

Internaliseringen kan definieras som "*den omedelbara upplevelsen eller tolkningen av en objektiv händelse som uttrycker mening, dvs. som en yttring av någon annans subjektiva processer som därigenom blir subjektivt meningsfull för mig själv.*" (Geels & Wikström 1993)

Dennis Wrong (1961) varnat dock för att socialiseringsteorin är alltför deterministisk och att den gärna översocialiserar bilden av människan. Initialt så missar socialiseringsteorin att det kan finnas starka inre konflikter hos människor i en socialisationsprocess. Med andra ord att människor är mer medvetet målinriktade och reflekterande än vad socialisationsteorin hävdar. Wrong ibid. hävdar att socialisationsteorin tar för står utgångspunkt i att människan söker acceptans från andra människor och med detta ser människors handlingar i för stor grad som ett resultat av andras förväntningar. Furseth & Repstad (2005) hävdar dock att socialiseringsteorin kan vara relevant för att förklara enskilda människors religiositet. Speciellt gäller detta för människor som på ett eller annat sätt befinner sig i eller växer upp inom etablerade och självklara religiösa ramar.

4.3 Rational Choice teorin

Människor blir i denna teori religiösa då det lönar sig, då hon kan dra fördel av det. Teorin i sig har sina rötter i ekonomisk teori om hur människor handlar på en öppen marknad. Teorin utvecklar marknadstänkandet till att omfatta alla livets domäner såsom, vänskap, kärlek och religion. I detta tänkande söker människan uppnå det hon vill ha med minsta möjliga besvär och kostnad. (Furseth & Repstad 2005). Rational Choise teorin kan på detta vis även kopplas till det nyliberala samhället som präglas av individualism och konkurrens. Rational Choice teorin är intressant på det motto att den på ett sociologiskt vis beskriver en handlingstyp som alltmer genomsyrar det kapitalistiska samhället. Då deprivationsteorin bara förklarar varför och hur religiösa

behov uppstår förklarar också Rational Choice teorin varför människor relativt omedvetet efterfrågar religion. I teorin om rationella val spelar sålunda även utbud och marknadsföring av religionen roll (Furseth & Repstad 2005). Denna teori kan sålunda vara intressant för att utröna hur det kommer sig att man just valde en specifik gren av den kristna kyrkan.

4.4 Deprivationsteori

I denna teori skapar vissa brister i människornas liv religiösa behov. I sin klassiska betoning enligt Marx är religionens existens en konsekvens av samhällets orättvisor och en protest och reaktion mot detsamma (Furseth & Repstad 2005). På detta vis ger religionen tröst till de alienerade och utsugna. Den är folkets opium för att travestera Marx. På det sätt som Marx förklarar religionen måste den med andra ord ses i ett dialektiskt perspektiv där hela samhällets socio-ekonomiska givna förutsättningar måste analyseras. Religionen är på detta vis som Furseth & Repstad mycket riktigt påpekar, både en konsekvens av samhällets olyckor och en protest och reaktion mot desamma. Religionen är inte ett opium för folket, den är folkets opium.

”Det religiösa eländet uttrycker samtidigt det verkliga eländet och protesten mot det verkliga eländet. Religionen är den betryckta skapelsens suckan, en hjärtlös världs hjärta, och det andelösa tillståndets ande. Den är folkets opium.” (Marx 1844/1977)

4.4.1 Glock & Starck

Deprivations teorin har systematiskt vidareutvecklats av sociologen Charles Glock (Glock & Stark 1965). Glock & Stark ibid. delar upp deprivationsbegreppet i fyra olika typer av deprivation. Den första typen är ekonomisk deprivation och innebär att man är ekonomiskt fattig. Den andra typen är social deprivation vilken handlar om att man har mindre av vissa egenskaper eller tillgångar som premieras i ett givet samhälle. Om det exempelvis innebär makt och prestige att komma från överklassen på ett visst universitet hittar vi de depriverade bland studenter från arbetarklassbakgrund. Nästa typ kallar Glock & Stark (a a) för organisk deprivation. Med detta menas att människor har det sämre än andra människor på grund av sjukdom eller funktionshinder. Som sjukdomar räknas bland annat alkoholism. På detta vis kan exempelvis alkoholism sägas passa in under den organiska deprivationen.

Vidare nämner Glock & Stark (a a) den etiska deprivationen. Denna form av deprivation uppträder då en individ upplever en konflikt mellan sitt eget värdesystem och majoritetssamhällets värdesystem. Exempelvis om majoritetssamhället bestämmer sig för att förbjuda en specifik etnisk gruppering att bära ”turban” eller andra attribut som hör till den specifika individens kulturella och etiska sedvänjor. Den sista typen är psykisk deprivation. Denna deprivation uppträder då människor inte har något tolkningssystem de kan använda för att orientera sig i tillvaron. Exempel på detta kan vara olika psykiatriska tillstånd såsom psykoser och schizofreni. Alla dessa tillstånd är i Glock & Starcks (a a) sociologi absoluta och måste skiljas från begreppet relativ deprivation. I den relativa deprivationen är det den subjektiva upplevelsen som mätts, initialt hur den depriverade jämför sig med andra. Det vill säga att det i ett samhälle där de flesta är rika kan det upplevas som depriverade att ha några kronor mindre än grannen (Furseth & Repstad 2005).

5 FÖRKLARING AV KRISTNA BEGREPP

5.1 Omvändelse och frälsning

Våra informanter har alla upplevt sin omvändelse och frälsning inom LP-stiftelsen och frikyrkan. Omvändelse och frälsning är tillika centrala begrepp i denna uppsatts. Omvändelsen som erfarenhet, företeelse och begrepp är själva grundprincipen i LP-stiftelsen och frikyrkan. Inom frikyrkan har omvändelsen sina givna bibliska förklaringar med det faktum att dom är ett ingripande av Jesus i det läge där den missbrukande individen ödmjukt inser sin prekära situation (Johansson 1997). Den klassiska omvändelsen präglas ofta av stark emotionell plötslighet och dramatik. Denna omvändelse kan vara så stark att den kräver en resocialiseringsprocess. (a a). Men en omvändelse kan även enligt Furseth & Repstad (2005) ske som en stilla självrannsakan eller vara helt socialt synlig. Omvändelsen kan i det senare innebära ett uppbrott med familj och vänner. Eller så kan det i andra fall vara just familj och vänner som uppmuntrar till omvändelsen (a a). Då den frälste på detta sätt omvänds får han lättare socialt inträde samt socialt stöd för det nya livet. Att tolka om sina tidigare livserfarenheter i detta nya religiösa ljus innebär för många att träda in i ett helt nytt landskap. Hela livet ses i ett nytt ljus (a a). Då denna uppsatts handlar om missbrukare som blivit frälsta är dessa fenomen av intresse då livet som missbrukare står i bjärt kontrast till det ”nya” livet som frälst. Dock är det nya livet som frälst enligt Furseth & Repstad (2005) en ständig kamp och det kan vara svårt att hålla liv vid ett starkt religiöst engagemang. Det är inte ovanligt att många faller till och från. För att hålla uppe det religiösa engagemanget satsar många religiösa rörelser på olika aktiviteter där musik och körverksamhet ofta är centrala delar för att hålla samman församlingen (a a). Det senare är speciellt kännetecknade för LP-stiftelsen och pingströrelsen.

LP-stiftelsen är en frivillig organisation som har sina rötter i pingströrelsen. Ett grundläggande drag i LP-stiftelsens verksamhet är att gästerna ”vittnar”, dvs. öppet berättar om sina erfarenheter (Johansson 1997). LP står för Lewi Pethrus. Närmare bestämt Lewi Pethrus stiftelse för filantropisk verksamhet. Historiskt har LP-stiftelsen sedd som frivilligorganisation för socialt arbete gått emot strömmen. LP-stiftelsen startade sin verksamhet i slutet av den period som Lundström (1995) kallar för ”övertagandenas” år, dvs. under de åren mellan 1940-1960 då större delen av den frivilliga sociala verksamheten kommunaliserades eller förstatligades. LP-stiftelsen har däremot gått sin egen väg. LP-stiftelsen är inte och har aldrig varit en klient eller handikapporganisation. LP-stiftelsen sysslar med filantropi och praktisk kristendom (Johansson 1997). Organisationen som sådan består av 35 stycken så kallade LP-kontakter som är spridda i landet, från norr till söder. LP-kontakterna kan ses som en parallell organisation till pingströrelsens 500 loka församlingar. Det är inte ovanligt att de så kallade ”olycksbröderna” och ”olyckssystrarna” först kommer till LP-kontakterna för att sedan efter hand att de tillfrisknar och tar emot frälsningen går över till någon av de vanliga Pingstförsamlingarna (a a).

LP-kontakterna består av rehabiliterade missbrukare som tagit emot frälsningen. På detta sätt är dom ett stort stöd för nya ”olycksbröder” och ”olyckssystrar”. LP-stiftelsen framgångsrikt bortförklarar ofta med att stiftelsen väljer ut gäster som är motiverade att sluta missbruka och beredda att förändra sitt liv. Detta påstående kan

bemötas med att LP- stiftelsens behandling bygger på frivillighet. På detta sätt torde det finnas en stark motivering att söka förändra sitt liv och framgången kan på det viset inte kopplas till att LP stiftelsen väljer ut gäster (Johansson 1997). Frivilligheten är en grundsten i LP-stiftelsens verksamhetspolicy. Man menar att det är meningslöst att tvångsvis försöka behandla någon med stiftelsens metoder om denne inte är motiverad att förändra sitt liv.

5.2 Den andliga upplevelsen

Inom LP stiftelsen skiljer man inte mellan andlighet och religiositet. Det andliga är så att säga synonymt med det kristna. Dock kan man säga att den andliga erfarenheten hänger ihop med att individen "böjt" sig för gud och kommit till insikten att man är en del av ett större sammanhang (Johansson 1997). Att kapitulera för flaskan eller för Jesus är båda andliga upplevelser. Att sedan kapitulera för Jesus och dessutom bli frälst är en religiös upplevelse.

Den andliga upplevelsen kan dock sägas vara en väg till religiositet. Initialt att andliga upplevelser skapar behovet att formuleras i ord. Den som varit med om det vill berätta, "vittna" om den positiva erfarenheten till andra. Johansson ibid. hävdar att det är i denna "formuleringsprocess" som själva religionen föds och etableras. Andlig erfarenhet enligt Bateson (i Johansson 1997) handlar om en slags ofrivillig förändring i djup omedveten epistemologi. Den andliga upplevelsen kan enligt Johansson (a a) beskrivas som en upplevelse som erfars hastigt och överväldigande eller successivt och hanterlig. Enligt detta resonemang är alltså den andliga upplevelsen att erfara att det finns en makt som är större än jaget och att man är en del av ett större system. Johansson (a a) menar att denna insikt kan göra så att självbördan faller av. Man släpper så att säga sitt "ego" och på detta vis kan man acceptera sin situation och erkänna sitt missbruk vilket är första steget till att bli fri från missbruk. Att så att säga lämna sitt ego eller "jag" i Guds händer kan tyckas vara en obehaglig tanke i dagens individualistiska samhälle. Bateson (i Johansson 1997) anser det dock vara korrekt enligt systemteori att ge upp sitt jag, sitt liv och sig själv, för att därigenom finna det igen. Jesus (Gud) motsvarar alltså "systemet" i systemteorin, det vill säga helheten, det totala systemet. *"Att förminska sitt jag, det vill säga inse jagets begränsade makt över det individuella mentala systemet, och förstora Jesus svarar mot att gå över från en felaktig epistemologi till en korrekt"* (Johansson 1997). På detta sätt blir akten att lämna sitt liv i Guds händer en hjälp i att lägga om tankar och vanor för att kunna leva ett drogfrött liv.

5.3 Vittnesbördan och dopet

På ett studie besök på en LP kontakt fick vi förmånen att bevittna en "gudstjänst". Detta gav en del intressant information hur ett LP möte går till. Varje LP kontakt består av små grupper där gemenskapen är stor och där "gästerna" vittnar, lovsjunger och fikar tillsammans. Man kan säga att det finns en dialektik i denna process som består i växelspelet mellan vittnesbörd, lovsång och predikan. Det personliga vittnesbördet är en grundläggande metod i LP-stiftelsens process av självtransformering, (omvändelse). Vittnesbördet går till som så att en mer erfaren medlem i gemenskapen offentligt intervjuar den omvända. Det övergripande syftet med vittnesbördet är att sprida budskapet om att förändring är möjlig. På detta vis stärker vittnesbördet samanhållningen i bönegruppen. Vidare så är detta en medveten metod för att undergräva jagets försvar och förnekande av ens situation. Vittnesbördet

ger så att säga kraft och mod att förändra det den missbrukande inte själv kan förändra och förstånd att inse skillnaden (Johansson 1997). Domet i sin tur är en viktig aspekt inom frikyrkan. Domet har funktionen av att publikt begrava det gamla jaget och låta en ny människa uppstå ur dopgraven. Det är en symbol för att födas på nytt och innebär en fullständig brytning med det förgångna, syndens borttagande och början till ett nytt liv i den kraft Jesus Kristus själv ger (Alexander, et al. 1986).

6 PRESENTATION AV INFORMANTER

Samtliga kontakter med Intervjupersoner (IP) har knutits genom kontakter i frikyrkan och inom dess paraplyorganisation LP-stiftelsen. Informanternas ålder varierar mellan 35 och 52. Samtliga IP är män. I vår strävan att även få med kvinnor i studien har vi misslyckats då inga kvinnor fanns tillgängliga för intervju. Sålunda säger denna studie ingenting om kvinnors vändpunktsprocesser.

Intervjuerna har skett dels i kyrkans lokaler och hemma i IP's hem.

IP nr 1 Calle har en bakgrund som musiklärare och efter en svår skilsmässa fick han problem med pillermissbruk och alkohol. Detta missbruk varade i drygt 10 år. Calle skiljer sig från de andra informanterna då han redan innan sitt missbruk var kristen, initierad i kyrkan och frälst. Dock fick skilsmässan honom att börja tvivla på gud och detta ledde till en ond spiral där han förlorade sin tro och for allt djupare ned i missbruket. Detta ledde till att Calle helt levde för pillren och spriten varpå han fick läggas in på sjukhus på grund av uttorkning och undernärdhet. Han vägde bara 48 kilo då han blev inlagd. Calle svävade mellan liv och död. Detta fick Calle att börja rannsaka sitt liv och hitta tillbaka till den kristna gemenskapen.

IP nr 2 Mats har en mer klassisk missbrukarkarriär, med tidiga fosterhemsplaceringar och problematisk barndom. Mats missbruksdebut startade redan i 11 år åldern och vid 12 års ålder tog han sin första sil. Efter detta har hans liv varit en historia i socialtjänstens och polisens diaries där han växelvis åkt in och ut på fängelser och behandlingshem. Han betecknar sig själv som en före detta fullblods narkoman. Vändpunkten började då han fick blödande magsår och hamnade på akuten svävandes mellan liv och död.

IP nr 3 Felix har en bakgrund som "festknarkare" och har aldrig sett sig som missbrukare. Kommer från välordnade borgerliga familjeförhållanden. Började ta knark som en del i kulturen av att vara små-gangster och såg detta som någonting som hörde till "the high life". Han såg sig som en glamorös "gangster", snabba pengar, brudar, fest och snabba kickar. Småningom ledde detta till allt grövre kriminalitet som kulminerade med narkotika smuggling nere i Marocko. Felix åkte dock aldrig fast för polisen, men vändpunkten startade då han tog en överdos kokain som höll på att kosta honom livet i form av en av en hjärtattack. För första gången i sitt liv bad han då till Gud. Ett tag senare hemma i Sverige träffade han en barndomskamrat som var med i kyrkan och denna frågade honom om han skulle med och fika. Dom satt länge och pratade om Jesus och Gud. Felix träffade sin kamrat flera gånger under den kommande tiden och efter några veckor tog han emot frälsningen.

IP nr 4 Ted beskriver 70-90 talet som ett långt ”rejs”. Ted var länge amfetaminist och utbildade sig och jobbade medan han knarkade innan han på 80-talet åkte in och ut ur kåken. Han var en ledartyp med stor kundkrets i missbrukarvärlden. Vändpunktsprocessen kan sägas ha startat då han i början på 90-talet satt anhållen och fick en hjärtattack i cellen. Han bad då Jesus om hjälp och fick svar. Utkommen från häktet fick han möjligheten att åka på behandling. På behandlingshemmet träffade han en som var initierad i kyrkan. Denne man frågade Ted om han ville följa med till kyrkan. En tid efter detta tog Ted beslutet att gå med i gemenskapen varpå han kort därefter döpte sig. Detta var inte slutet på drogandet men en början till tillfrisknande.

7 ANALYS OCH RESULTATREDOVISNING

Analysen vi kommer att begagna kan till viss del sägas följa Glaser & Strauss metod vidkommande kodning av textmassa (Svensson & Starrin 1996). Kodning innebär sålunda i denna kontext att ge en företeelse eller en händelse ett namn och begreppsliggöra det. Dvs. att tilldela företeelsen eller händelsen ett begrepp, en kategori eller egenskaper hos en kategori. Vi frångår dock Grounded Theory (GT) i det avseendet att vi inte successivt söker allt abstraktare begrepp där kategorierna sammanförs till en successivt högre abstraktionsnivå. Anledningen till detta är att uppsatsen i sig inte har följt GT och att vårt syfte ej är att generera någon ny teori.

Vår ansats är sålunda kvalitativ- deskriptiv och vi ser kodningen av data som ett ypperligt sätt att sortera upp texten och sätta namn på dess delar. På detta vis kan vi se vad som sker i en viss del av intervjun samt söka förstå vad som uttrycks. Vi kommer sålunda att leta efter gemensamma mönster bland de olika intervjuerna som vi senare kan operationalisera med teori för att därigenom se om det finns några generella drag som det kan gå att dra några vetenskapliga slutsatser om. Frågor som man kan använda enligt (Svensson & Starrin a a) är;

- 1 Vad uttrycker de data jag har
- 2 Vad uttrycker denna händelse eller företeelse för något
- 3 Vilken kategori eller egenskap uttrycker bäst vad som händer
- 4 Vad är det egentligen som händer i data
- 5 Vilka är de grundläggande sociala och psykologiska problem som aktörerna konfronteras med
- 6 Vilka är de grundläggande sociala och strukturella processer som gör problemen synliga

7.1 Upplägg av analys och resultatredovisning

Vi vill nedan beskriva frälsningsprocessen som en vändpunktsprocess kopplad till Fuchs Ebaughs (1988) teorier, vi kommer även att väva in hur våra informanternas väg ut ur missbruket reflekteras i en del av de teorier vi tidigare nämnt. Genom kodning och kategorisering har vi beslutat sätta in vårt intervjumaterial i fyra faser som löst överensstämmer med Fuchs Ebaughs stadier i exit-processen. Vi har valt att kalla dem faser då de inte är lika väl avgränsade som Fuchs Ebaughs stadier, faserna går mer in i varandra och är inte lika klart avgränsbara. Dessa faser indelas i följande faser:

Fas 1: De första tvivlen, som behandlar de första ifrågasättandena av missbrukarlivet.

Fas 2: Om jag inte vore missbrukare vem skulle jag vara då? Detta kapitel handlar om att man börjar inse att en förändring kanske ändå skulle kunna vara möjlig och man börjar testa hur man ska ta sig ur missbruket.

Fas 3: Vändpunkten-frälsningen, handlar om det avgörande beslutet att lägga livet som missbrukare bakom sig.

Fas 4: Ett beständigt nytt liv, handlar om vad som hållit kvar våra informanter i det nya liv de kan sägas inlett efter frälsningen.

7.2 Fas 1: De första tvivlen

Vändpunktsprocessen har för våra informanter oftast börjat i att man ser vissa tecken på att man inte kan fortsätta som förut. Här kommer oftast det första ifrågasättande av missbrukarlivet igång. Samtliga IP uttrycker en rädsla för den sviktande hälsan eller till och med döden som en faktor som satte igång vändpunktprocessen och vägen mot frälsningen. Enligt Brill (i Hedin & Månsson 1998) är den främsta push-faktorn ut ur missbruket de negativa konsekvenser som till exempel kraftigt försämrad hälsa kan innebära. Detta har varit gemensamma faktorer för våra informanter. Brills (a a) "Rock Bottom" teori kan på detta vis sägas äga relevans på vår undersökta population.

Mats: *"Min allt sämre hälsa och läkarens dom var stora faktorer och kostnaderna för att fortsätta dricka gav mig dödsångest".* Mats hade råkat ut för blödande magsår och hamnat på intensiven. *"förmodligen orsakat av alla års supande och knarkande, eller rättare sagt orsakad av detta.*

Jag började sup när jag var 11 och tog min första sil när jag var 12, så man är rätt sliten i tarmarna om man säger så." Med denna upplevelse kom Mats till insikt att han inte kunde fortsätta sitt liv som tidigare. *"Läkaren sa att jag inte skulle leva så länge till om jag fortsatte som jag gjorde".*

Ted berättar i sin tur om hur han fick en hjärtattack i häktet. I detta ögonblick bad han intensivt och fick bönesvar från gud, där allt bara som han säger släppte. *"Jag låg och krälade som en mask på golvet och började be Jesus om hjälp, plötsligt släppte allt".* I sina böner lovade han gud dyrt och heligt att han aldrig mer skulle knarka. Även om han senare föll tillbaka igen så upplever Ted det idag som att det

var Gud som bar honom igenom hela denna händelse. Även i Teds fall kan vi antyda att han nått sin "Rock Bottom"

Felix beskriver även hur han fick en hjärtattack i sin lägenhet i "Marocko" av en överdos kokain. Felix började då att be till Gud för första gången i sitt liv. Felix berättar att "*då gick det över konstigt nog*". Detta innebar början på den vändpunktsprocess där Felix så småningom blev frälst.

Även i Calles fall var hälsan den avgörande push faktorn ut ur missbruket. Initialt att hans missbruk gav honom skuld och ångest över att han svek sina barn. "*Mina fyra barn var en faktor som fick mig att bryta mig loss från spriten och pillren, om jag skulle fortsatt hade mina barn blivit faderslösa*". I Calles fall kan vi se att det är två avgörande faktorer som spelat in som push faktorer ut ur missbruket. 1: den dåliga hälsan 2, hans barn. Han beskriver även hur han ställes inför ett val - "*... antingen fortsätta [med drogerna] och dö eller lägga av*" (Min insättning).

Att så många av våra informanter i vår population börjat be till Gud i dessa stunder av smärta och ångest kan också kopplas till teorin efter sökandet efter mening dvs., att de sökte ett slags upprättande av téodicéer. Enligt Furseth och Repstad (2005) så är téodicéer religiösa förklaringar som legitimerar och förklarar förhållanden i livet som hotar den meningsfyllda ordningen och det rationella handlandet. Med andra ord så väljer man att bli religiös då yttre (*intellektuella*) eller inre (*känslomässiga*) faktorer hotar den meningsfyllda ordningen. Vi ser att förändringen ofta börjat omedvetet hos våra informanter men att de efteråt kunnat peka på hur vissa händelser varit Guds sätt att dra dem ur missbruket.

Det är viktigt att påpeka att det inte bara var rädslan för att mista livet som "pushade" bort dem från missbrukarlivet utan även att det oftast var något som "drog" dem ut ur missbruket.

För Felix ledde det direkta bönesvaret efter "hjärtinfarkten", om inte till en plötslig "omvändelse", så i alla fall till en uppenbarelse av att det finns något annat där ute, och att livet kanske ändå inte behöver rulla på som det gjort. Att vändpunktsprocessen började just i här var omedvetet för Felix, men han säger sig kunna se efteråt hur det var Gud som verkade i denna situation för att dra honom ur hans destruktiva livsstil. Felix säger: "*Det konstiga var att från den dagen (hjärtinfarkten) så fick jag känslan av att - det är fel det du gör*"... Detta innebar dock inte att han med en gång att han slutade knarka. Han började festa ännu mer för att få bort denna känsla. Efter att ha festat hårt vaknade han upp en morgon med en lapp bredvid sängen där det stod "*Gör slut på drömmen innan drömmen gör slut på dig*". Texten var skriven av hans hand men det var liksom inte hans språk, han hade inget minne av att ha skrivit det. "*Jag... hade en förnimmelse av att det som hade hänt var nåt utifrån... det kändes som någon försökte varna att det här kan gå åt helskotta*".

För Ted var det lite mer komplicerat. Han ser i efterhand hur Gud visade sig för honom i bönesvar och beskydd medan han var i missbruket, men han tog inte det till sig på den tiden. Han säger: "*jag började tänka på förändring i början av 90-talet för att jag såg att det gick ut över andra.*"

För Calle var det främst tanken på hans barn och hans vänner inom LP och kyrkan drog honom ifrån missbruket, samt att han åter fann Gud och fick tillbaka sin tro. Han säger: *"jag kom till någon slags insikt om att det inte kunde fortsätta som det gjort... min tro och en massa tecken från Gud sa att det var dags att ändra livet."*

Mats började tänka på förändring först efter att han träffat en gammal kristen bekant som kom förbi när han satt på parkbänken. Bekanten bjöd med honom ner på ett LP-möte och på den vägen var det. Mats verkar mena att tanken på förändring kom mycket snabbt *"frälsningen kom som en blix från klar himmel"*.

7.3 Fas 2: Om jag inte vore missbrukare, vem skulle jag vara då?

7.3.1 De första försöken att ordna sitt liv

När nu denna tanke väckts om att lämna missbruket bakom sig var det i många fall för våra informanter en lång väg kvar till befrielse. På olika sätt började de söka en utväg ur det leverne de börjat vilja lämna bakom sig. Det kunde röra sig om att söka hjälp från socialen, behandlingshem eller bara bestämma sig själv för att göra något annat. Det var dock oftast en lång väg tills våra informanter kunnat lämna droglivet bakom sig. Det ingår som en röd tråd i våra informanters berättelser hur man på olika sätt misslyckats lägga drogen bakom sig innan man frälsningen.

Några mötte en väldigt dålig hjälp ifrån socialens sida. Mats säger: *"i slutet fick jag ingen som helst hjälp av socialen, i slutet fick jag inte ens några pengar, bara rekvisitioner att köpa mat för."*

Ted beskriver hur han upplevde ett "moment 22" jämte socialen när han skulle försöka bryta med sitt gamla liv, *"fick inte hjälp med en mindre lägenhet (från socialen, min anm.) bara för att jag hade en annan lägenhet som vi hade haft som kvart, på samma gård var mina langare, satt i omständigheter som var fullständigt katastrofala för min framtid. Omständigheterna som var helgjutna om jag ville fortsätta knarka."*

Ted beskriver också hur han försökte sluta på egen hand, först genom att skaffa förhållande och jobb, vilket gick i stöpet när förhållandet tog slut och jobbet försvann, då *"har man inget annat att gå tillbaka till än där man var innan"*.

Många har också försökt olika behandlingshem innan en bestående förändring kunde ske genom frälsningen. Mats berättar att han: *"tidigare hade åkt in och ut som en jojo på avgiftningar och behandlingshem, men detta var någonting annat som jag aldrig tidigare upplevt."*

Ted säger att behandlingen var en del i att få rätsida på honom, men säger samtidigt att han *"många gånger hade slängt sprutor och allt i sopnedkastet, bara för att dagen efter springa runt och svära över att jag inte har grejor att slå i mig knarket med."* Detta kan ses som försök att gå ur sin roll (Fuchs Ebaugh 1988), men dessa försök försvåras av tidigare invanda mönster. Ted menar på att han kände sig stor i den världen, subkulturen som kriminalitet/missbruk innebar, han var på topp i skalan där. Att lämna detta var jobbigt då han plötsligt inte var någon alls i det vanliga "svenssonlivet".

Felix i sin tur berättar att han aldrig varit på behandlingshem eller liknande i försök att sluta knarka. Han såg sig inte som missbrukare utan han såg knarkandet som en sak som hörde till festandet och den livstil han levde, i ett försök att fylla livet med kickar och spänning. *"Jag har aldrig haft fysiska abstinensbesvär, det har alltid varit mer "habitual", en vanesak, något som hör till när man festar.*

Hos Calle kan vi inte se något motstånd i de aspekter vi behandlat ovan förutom att han nämner brister i samhällets interventioner. Calle berättar att han gång på gång varit på olika behandlingshem initierade av samhällets socialtjänst men att behandlingarna misslyckats gång på gång. *"Åkte in och ut på behandlingshem och avgiftningar i socialens regi, men ingenting fungerade."* Calles strid med att sluta har mest varit en inre kamp att få tillbaka sin tro.

7.3.2 Vakuum, tomrum

Att börja gå ur sin roll som missbrukare innebär ofta en känsla av vakuum, att inte höra hemma någonstans. Flera av våra informanter hade börjat inse att deras liv inte var så som de skulle vilja ha det och hade börjat drömma om att förändra dem. Problemet var bara att de inte riktigt såg alternativen till missbrukarlivet, eller att de försökt så många gånger att lämna det.

Felix säger att alternativen till missbrukarlivet liksom inte fanns innan, han och Ted beskriver hur att skaffa jobb inte var intressant. Som Ted säger *"jag kunde bara vrida om en påse (med knark) så hade jag tjänat 500, hur lockande är det att jobba en hel dag för samma pengar då?"*

Felix säger att han "var ur sin roll" då han lämnat "the fast life" på medelhavs ön och kommit tillbaka till sin hemstad, han var inte riktigt samma gangster han en gång var, hade inte gjort "affärer" på sistone och så. Längtan var stor att återvända dit han kände han hade sin roll. Han säger *"Jag va lite confused med vad jag skulle göra... skulle jag stanna eller åka tillbaka."* Han hade även så att säga bränt en del broar till gamla kompisar som kände sig obekväma runt honom, han var känd för sitt heta temperament. När han sedan träffade en gammal polare som var kristen och de började samtala om Gud så säger han *"Det kanske låter konstigt men jag fann något jag inte känt förut... detta fyllde ett tomrum, känslan av vakuum som blivit sedan första händelsen i Marocko."* (Syftar på tillfället då han somnat vid en hjärtattack).

Mats berättar att det var jobbigt i början av omvändelsen. *"I början så skrattade folk i missbrukssvingen åt mig typ. Och i början var det jobbigt att både befinna sig i missbrukarsvingen och att gå på gudstjänst på söndagarna..."*

Det ovanstående stämmer väl in på Fuchs Ebaughs (ibid.) vakuum begrepp som innebär att personer i samband med vändpunktsfasen (kan även gälla innan och efter) ofta känner sig fångad mellan två världar. Man kan känna en rotlöshet och ångest inför att inte vara trygg i någon roll längre, varken den forna eller den nya man strävar efter. Nästföljande fas visar på hur vakuudet övergår i något mer greppbart då frälsningen/vändpunkten i våra informanters liv kommer med nya förutsättningar för att leva livet drogfritt.

7.4 Fas 3: Vändpunkten, frälsningen

7.4.1 Uppsökt, introducerad i gemenskapen

Så kommer vi då till den punkt i våra informanternas liv som kan sägas utgöra den verkliga vändpunkten, att de blev omvända/frälsta. Denna fas inleddes för samtliga utom en av våra informanter genom ett möte med en kristen människa. Det ska sägas att detta möte ofta skedde mitt i deras ifrågasättande av sitt missbruk och att de ofta innan detta möte känt någonting ”där ute” kalla på dem att lämna sitt gamla liv. Vare sig det var nu var bönesvar eller insikten om att missbruket leder mot döden som gjorde detta.

Mats beskriver hur han kom i kontakt med en gammal klasskamrat från gymnasiet som var med i en församling som bjöd med honom på bönemöte på LP. Sedan blev det fler möten, så småningom även i den vanliga församlingen.

Felix berättar ”Så träffade jag en dag på, den enda kristna ungdomskamrat jag haft. Han frågade – Vill du fika?... så vi satt och pratade och han vittna och berättade om Jesus och Gud. Kanske låter konstigt men jag fann något jag inte känt förut, jag hade läst om Buddha m.m. Men detta fyllde ett tomrum... Efter två till tre veckor, vi hade då träffats cirka två gånger per vecka, och han frågade ofta: vill du jag ska be om frälsning, men jag sa nej, så sa jag tillslut ja.”

Ted beskriver det såhär: ”Så '96 kom jag in på [behandlingshem] igen och det är väl då det egentligen händer när jag möter Isak... På nått sätt så bara drogs vi till varandra, det var en sådan där sökningstid för mig, jag bara upplevde det. Han frågade mig om jag inte ville följa med till kyrkan på söndagarna också, och det ville jag. Så när Gud sände Isak så förstod jag att, nu är det verkligen tid.” Efter att ha gått med ett antal söndagar så började Ted en så kallad alpha-kurs i kristen tro och därefter bestämde han sig för att döpa sig. ”Det drog ner en påle i tiden” säger han om dopet. Även om han efter detta återvände till missbruket och hamnade i fängelse så ser Ted ändå dopet som en vändpunkt för honom. Isak och andra församlingsmedlemmar fortsatte att hålla kontakten och hälsade t.ex. på honom i häktet samt rekommenderade honom till en församling när han kom ut. Det senare var av avgörande betydelse för att han skulle lämna sitt liv helt i Guds händer.

I Calles fall har hela processen genomsyrats av en personlig inre strid med Gud, då han redan sedan tidigare varit kristen men förlorat sin tro. Sedan han hamnat på intensivens förstod han att en förändring var nödvändig, han stod inför ett val och han valde att söka hjälp hos gamla vänner i LP-gemenskapen.

Ovanstående skulle kunna kopplas till Waldorfs teoretiska förklaringsmodeller om vägar ut ur missbruk (Hedin Månsson 1998). Den teori eller väg ut ur missbruk som omgående kan sägas ha relevans är den om omvändelsen, med frälsningsupplevelsen som bakgrund till uppbrottet. Det känns dock lite tunt att bara konstatera att frälsningen förde dem ut. Det måste ju finnas mekanismer i själva frälsningen som hjälper dem ut ur missbruket. Vi tycker en annan av Waldorfs ”vägar” också skulle kunna äga relevans för vissa av våra informanter, nämligen utvecklingsförändring eller ”Development Change”. Detta innebär att individen vid olika tidpunkter i

livsprocessen är i stånd att reflektera över sitt liv och ta beslut som leder till en förändringsprocess. Exempel på det skulle kunna vara att man upplever missbrukslivet meningslöst och vill göra något annat med sitt liv. Det finns drag utav detta i flera av våra informanternas historier, det är inte i alla informanternas fall en klockren "rock bottom"-upplevelse som blivit deras väg ut ur missbruk, utan händelser efter det har också haft betydelse.

T.ex. Felix upplevde alltmer att "*det är fel det du gör*" efter sitt första möte med Gud. Han säger även "*Jag insåg att egentligen e jag ingen. Jag är en gangster som inte ens är så stor.*" Felix lämnade senare Medelhavsön och kom till Sverige där han i sitt "vakuum" hade tid att reflektera.

Calle upplevde också att missbruket inte hade någon mening och detta gick upp för honom då han låg inne på sjukhus för blödande magsår till följd av missbruket. Vi tror att detta inte hade lett någonvart i sig, om de inte på vägen träffat på människor som (i det här fallet) kunde introducera dem i den kristna gemenskapen. I denna gemenskap har de kunnat växa in i ett nytt liv och lära känna Gud. Vi har genomgående sett hur andra kristna spelat en stor roll i informanternas väg mot ett nytt liv fritt från droger (mer om detta i senare kapitel).

7.4.2 Insikten att Gud har en plan och att överlämna sig åt det

När det gäller våra informanternas berättelser/vittnesbörd så kan man se ett tydligt återkommande tema, nämligen hur Gud sökt dem genom livet. Detta är oftast inget de varit fullt medvetna om i sina tidigare liv, men i återblickar mot det förflutna så kan de se Guds handlande med dem. Ofta har betydelsefulla, för personerna mirakulösa händelser inträffat som fört dem på rätt spår ut ur missbruket. Ted och Felix bönesvar i samband med hjärtattackerna är tydliga exempel på det. I Felix fall skedde det utan att han egentligen hade någon referensram om att det var Gud han hade mött. Denna tolkningsram kommer först in senare då han blivit frälst. Detta att man tolkar in tidigare betydelsefulla händelser som att det är Gud som försöker säga dem något verkar vara ett återkommande tema hos våra informanter. Det är en slags andliga erfarenheter som leder fram till mer solida religiösa erfarenheter för att referera till Johansson (1997).

Mats säger att "*det har varit en lång process med flera återfall. Men Gud hade en plan för mig.*" År 2003 kom frälsningen om en blixtn från klar himmel "*helig ande kom infarande i mig så jag nästan ramlade omkull. Det var som att träffas av en blixtn*". Ovanstående är ett tydligt exempel på den "klassiska" omvändelsen enl. Johansson (1997) med stark emotionell plötslighet och dramatik.

Ted inleder intervjun med: "*Det som blir tydligt när man tittar tillbaka är att Gud, han har verkligen sett till mig. Jesus har vart i mig alltid, men jag har inte vart i honom.*"

Återkommande i hans vittnesbörd är hur Gud sände människor i hans väg eller avbröt hans egna planer för att visa på något bättre. När han talar om hur han genom en vän i en vanlig förening kom in i en "cellgrupp" i kyrkan och senare in i en församlingsgemenskap säger han: "*Gud visa på de mest underliga sätt var jag skulle va*". Teds omvändelse har på detta sätt varit en betydligt mer långdragen process än Mats.

Genomgående för våra informanter är att de kände sig sökta av Gud. Calle säger t.ex., *”Jag behövde inte tänka igenom beslutet så mycket, tiden var inne att förändra mitt liv. Den Helige Ande hade kontroll över vändpunkten. Gud sökte mig.”* I Calles fall har omvändelsen snarare varit en stilla självrannsakan (Furseth & Repstad 2005), något mellan honom själv och Gud och en kamp att åter finna sin tro. Han hade varit kristen och frälst alltsedan tonåren men där efter ”gått ner sig i drogträsket”. Han upplevde dock att Gud åter sökte honom. Han säger att *”Tecknen var så pass många och tiden var inne att förändra mitt liv.”* I samband med detta hade han även återfått kontakten med några gamla vänner som var församlingsmedlemmar.

7.4.3 Dopet

För några av våra informanter (Calle och Ted) har dopet varit av stor betydelse och till något utav en vändpunkt i deras liv. Dopet har funktionen av att publikt begrava det gamla jaget och låta en ny människa uppstå ur dopgraven. Det är en symbol för att födas på nytt och innebär en fullständig brytning med det förgångna, syndens borttagande och början till ett nytt liv i den kraft Jesus Kristus själv ger (Alexander 1986). På vissa sätt bär dopet på likheter med Fuchs Ebaughs (1988) teorier som säger att vändpunkten innebär ett slutligt beslut att gå ur rollen (som, i det här fallet missbrukare) och oftast att därmed att öppet deklarerera det. När andra människor på detta sätt blivit medvetna om ens beslut är hjulen så att säga satta i rullning och det blir väldigt svårt att dra tillbaka beslutet eller vända tillbaka.

Med Helen Rose Fuchs Ebaughs ord innebär vändpunkten *”/.../ an event that mobilizes and focuses awareness that old lines of action are complete, have failed, have been disrupted, or are no longer personally satisfying and provides individuals with the opportunity to do something different with their lives.”*

Ur kristet perspektiv kan vändpunkten sägas handla om att lämna över till Gud istället för att hålla fast vid ens egna strävanden att reda sig (mer om det i följande fas). Gud är den som (ibland förstås även genom människor) skapar medvetenheten om att gamla mönster och vägar att gå är avslutade, har misslyckats, eller inte längre är tillfredsställande. Frälsningen medför en möjlighet att få göra något nytt med sitt liv, att så att säga följa Guds plan istället för den väg dit drogerna hade lett en.

7.4.4 Pånyttfödelsen, det nya livet

Inom kristna kretsar talar man om att frälsningen och dopet innebär att ”födas på nytt”. Det vill säga att man får en slags ny identitet i Gud, det gamla är förgånget och någonting nytt är kommet. Man kan säga att det handlar om att det gamla blir förlåtet så att man kan börja om på ny kula utan att negativa saker man gjort tidigare tynger en, ”självbördan” faller av för att använda Johanssons (1997) ord. Några exempel på förändringen och vad det nya livet inneburit för våra informanter följer här:

Felix omvändelse skedde efter upprepade träffar med en gammal kompis från hans uppväxt som var kristen. Tillslut så bad de en bön till frälsning tillsammans. Felix säger att *”Det var ingen Wow-upplevelse, jag kände bara OK.”* Han berättar vidare att han inte kände någon förändring med en gång. Det som övertygade honom om att en förändring hade skett var när hans mor såg förändringen. Hon mena på att: ”Du

svär inte, är lugn, kommer inte hem aggressiv eller full.” Härefter följde en mognadsprocess, han lärde sig argumentera istället för att använda våld etc. Han menar nu på att *”jag är inte han jag var förut.”* *”Jag fick en ny personlighet, den gamla var en gangster. Jag var inte alls som förut, jag var helt annorlunda. Jag har inte samma umgänge idag, gör inte samma saker. Jag har en helt annan frid i mig nu. Jag har ett själsligt nytt liv snarare än ett materiellt sådant.”*

Calle menar även han att förändringen inte skedde omedelbart efter frälsningen: *”... förändringen kom lite i taget och tillfället då jag verkligen kände att något ägt rum var vid dopet. Det var som att födas på nytt. Allt bara rann av mig. Som om en sten i mitt hjärta plötsligt försvann. Livet fick en mening igen och allt som tidigare bara varit hopplöst fick en större mening. Jag fick livslusten tillbaka.”*

Ted talar om hur han fått ett samvete särskilt gällande förhållandet till pengar. Han menar på att det hör ihop med Gudsfruktan. Han beskriver även hur han tidigare jagade kickar, det var alltid tvunget att hända något, spännande, för att han skulle känna att han var levande. Men med Jesus så menar han *”bara fylls man av en sådan tillfredsställelse utan att egentligen göra något, man fylls av frid.”*

Micke beskriver förändringen som: *”Allting är så annorlunda mot innan. Färger, dofter, ljus och allt annat är mer tydligt och verkligt på nåt sätt. Innan var allt som i en stumfilm, i svartvitt, som en grammofonskiva på för lågt varv typ. Eller när man tatt amfetamin så gick skivan på typ 78 varv.”*

Det ”nya livet” liknar till viss del Fuchs Ebaughs (a a) begrepp att bilda sig en ”ny roll” för att bryta med det förgångna. Entusiasmen i vad det nya har burit med sig går inte att ta miste på i våra informanternas vittnesbörd. Det nya livet eller den nya rollen tror vi så att säga blir till en så pass väl integrerad del av ens nya identitet att det blir rätt otänkbart att gå tillbaka till ens gamla liv, eller med andra ord föregående roll.

7.4.5 Om att flytta eller bryta kontakter

Denna punkt är svårplacerbar då den kan inträffa både innan eller efter själva vändpunkten.

Felix försökte först fly undan genom att flytta till en ö i Medelhavet. Det visade sig vara en missriktad handling då hans missbruk eskalerade, men efter att ha läst meddelandet på lappen vid sängen kände han: *”Du är på fel plats. Det var en gnagande känsla, jag skulle där ifrån.”* Han berättar vidare *”jag såg på lappen och kände att jag måste åka hem till Sverige ”Clear my mind” lite. Det gjorde jag också några månader senare.”* I Felix fall kan man säga att kontakten med det gamla bröts innan han mötte Jesus och den nya gemenskapen. För honom var det en del i processen att söka något nytt och försöka lämna det gamla bakom sig.

Mats säger *”efterhand som tiden gick och jag blev frälst, så bröt jag kontakten med kompisarna nere på parkbänken”*. För honom kom avbräcket med de gamla vännerna först efter frälsningen.

Calle säger att han undvek vissa ställen och höll sig undan tidigare missbrukarkretsar den första tiden.

Ted berättar att när han besökte Malmö (där han levt i missbruk) så kändes det den första tiden efter frälsningen obehagligt, han fick liksom vara beredd med sitt ”nej” hela tiden. *”De gamla vännerna hade svårt att släppa mig, de hade åkt snålskjuts på mig liksom, de har velat ha mig kvar”* (i missbruket).

Samtliga informanter uppger att de så småningom bröt med sina tidigare missbrukskontakter för att kunna bygga upp ett nytt liv även om det kanske inte innebär att de undviker dem till varje pris idag. Vikten av detta ligger i att deras gamla vänner hade sociala förväntningar (Fuchs Ebaugh 1988) som inte stämde överens med vilka de var och gjorde sedan de blivit fria missbruket, de ville inte bli associerade med sin föregående roll. Som vi nämnt i teori avsnittet så kommer ofta valet in här om man ska bryta helt eller hålla kontakt med gamla vänner och nätverk. Att lära sig leva med sitt förflutna är viktigt för skapandeprocessen av en ”ex roll”, samt för att man ska kunna leva i sin nya roll (a a). Dessutom ingår det att kunna ombilda sitt nätverk av vänner, samt att lära sig relatera till människor som fortfarande är kvar i den roll man tillhört och andra ”föredettingar”. Det är en kamp att inkorporera den forna identiteten med nuvarande uppfattningar om självet (vem man är), men det är enligt Fuchs Ebaugh (a a) viktigt att skapa en identitet som beaktar den tidigare roll man haft för att kunna bli en väl integrerad och hel person. Fuchs Ebaugh menar också att det är lättare att skapa sig en ny roll som inte på samma sätt är stigmatiserad och associerad med den tidigare rollen, om man har fler ”exiters” runt om sig som går igenom samma process (eller har gått igenom den?). Utan att dra några långtgående slutsatser kring detta så kan man i alla fall konstatera att våra informanter verkar klarat sig igenom denna problematik i bildandet av sina ”ex-roller”. I alla fall utom Felix kan man se att det funnits andra ”ex” i deras närhet, vare sig det gällt andra LP-vänner eller f.d. missbrukare som levt länge utan droger och bildat sig ett nytt liv.

7.5 Fas 4: Ett beständigt nytt liv

Två huvudteman i varför frälsningen/kyrkan varit till hjälp att komma ur missbruket för våra informanter, och hållit dem borta från att gå tillbaka, kan så att säga koncentreras till faktorerna Gud och människor. Det handlar dels om den ”vertikala” relationen det vill säga den mellan Gud och människa och att lägga sitt liv i Guds hand. Dels om den ”horisontella” relationen människa till människa, där ofta församlingen får en stor betydelse som stöd. Å ena sidan har vi förtröstan och hängivenhet till Gud och meningen i att ha funnit en plats i Guds plan för ens liv, å andra sidan behovet av gemenskap att bli accepterad och finna en meningsfull fritid vilket för våra informanter oftast funnits att hämta hos andra troende. Dessa teman återfinns i samtliga informanters vittnesbörd. Vi tror att dessa teman är avgörande för att våra informanter lyckats hålla sig kvar i det nya livet (sin nya roll som drogfria).

7.5.1a Den vertikala relationen, att lämna över kontrollen till Gud

Det första temat som vi identifierat är vilken betydelse tron har fått för våra informanter. Tron innebär en förtröstan på, och hängivenhet till Gud, inte bara en slags vag förhoppning. Hängivenheten innebär att man lägger hela sitt liv i Guds händer.

Mats säger till exempel *”jag förlitade mig helt på Jesus”*. Han menade att Gud hade kontrollen i hans vändpunktsprocess.

Calle uttrycker: ”*jag la mitt liv i Guds händer*”. Detta är ett exempel på en överlåtelse där man förtröstar helt på Gud.

När Ted ska beskriva varför han inte gått tillbaka till sitt gamla liv så säger han: ”*Det är Guds förtjänst... Tomrummet, behovet av det andra försvann, Jesus tog det. Jag blev beroende av Honom istället. Därefter har jag strävat efter mer av Jesus i mitt liv.*” Det tycks oss som att Ted menar att behovet av det andra (drogerna och det liv det medförde) försvann när han blev frälst. Att han så att säga blev beroende av Gud istället för drogen.

Inom LP-stiftelsen och även AA/NA är detta med att lämna kontrollen till Gud ett viktigt tema då sinnesbönen och dess innebörd är en central. Den lyder som följer:

”Gud ge mig sinnesro att acceptera det jag inte kan förändra, mod att förändra det jag kan, och förstånd att inse skillnaden.”

Essensen i bönen är att man lämnar kontrollen över ens liv Guds händer istället för att låta drogen kontrollera ens liv. Till och med det man på sätt och vis kan förändra själv ber man om mod från Gud för att kunna förändra. Man behöver Guds hjälp för att kunna förändra saker själv. På sätt och vis kan man säga att det i LP-stiftelsens fall handlar om att jaget, som är styrt av drogen ska bytas ut mot ett nytt jag som är styrt av Gud. Enligt Bateson (i Johansson 1997) handlar detta om inse jagets begränsade makt över ens handlingar och övergå till en annan kunskapsgrund, epistemologi. En makt som är större och vet bättre än en själv. Det kan föra med sig att man ibland får frångå sina egna planer vilket tydliggörs i följande exempel:

Ted berättar att han ville starta en firma men att Gud som han beskriver det ”ströp omständigheterna”: ”*Jag ville starta eget, men Guds tanke var att jag skulle växa i anden och lägga ifrån mig mina fiskenät och gå och fiska människor istället. Där upplevde jag den verkliga förlösningen.*”

Att förtrösta på Gud och lägga sitt liv i Guds händer har varit ett genomgående tema för våra informanter. Vi tror även att det varit essentiellt för våra informanter för att bilda sig en ny mening med sina liv. Fuchs Ebaugh (1988) menar att de roller man har är centrala för ens självidentitet. Att lägga sitt liv i Guds hand istället för att följa sin egen bedrägliga vilja menar vi skulle kunna innebära att man får sin identitet i att vara frälst och ett Guds barn istället för att vara missbrukare. Kristendomens teodicéer, förklaringar, (Repstad & Furseth 2005) blir så att säga i dessa fall en ersättning för den gamla meningen med livet. Teodicéerna legitimerar och förklarar på detta sätt förhållanden i livet som hotar den meningsfyllda ordningen och ger det en ny mening. Enligt detta resonemang verkar det som att Gud kan bli en ersättning för beroendet utav droger. Drogerna, det liv som följde i dess spår och som tidigare gav livet mening kan på så sätt ersättas av kristendomens förklaringar, mål och hopp för framtiden.

Ett exempel på hur Gud väldigt hastigt kan befria när man släpper kontrollen kommer ifrån Ted. Han beskriver hur Gud kom till räddning när allting var som allra värst, det var ett tag efter dopet då han återfallit i missbruk, var jagad av polis samt andra

kriminella som stod efter hans liv. Han beskriver det på detta vis: *"då sprang jag upp på en kulle och skrek rätt ut: Jesus is Lord! Och allting det bara falna alltså, allting det bara la sig rakt ner, och det blev knäpp tyst, och jag var spik nykter."* Han säger vidare *"Det har inte blivit så bra när jag har styrt, därför har det ändå vart rätt lätt att lämna över [till Jesus]"*

7.5.1b Att kasta det gamla på sophögen

Något som hör ihop med att våra intervjupersoner inte gått tillbaka till sina gamla liv är att de börjat betrakta sitt gamla liv med nya ögon och ser så många nackdelar. Det nya livet, eller för att använda Fuchs Ebaughs (1988) terminologi: den nya rollen, verkar ha blivit så pass väl integrerad med personerna att en återgång blivit mindre och mindre trolig.

Mats beskriver hur han kände sig direkt efter att ha slutat missbruka: *"Jag mådde skit dåligt. Jag insåg för första gången hur mitt liv såg ut, allt jag missat i det sociala livet."*

Ted talar om sitt nya liv på följande sätt: *"Jag har liksom inte bevarat en massa dynga och hemligheter utan jag har bekänt allting och lagt det bakom mig."* Angående sitt gamla liv säger han: *"...jag hade provat på allt för att fylla tomrummet."* Detta ledde till tanken på att kanske Gud kunde rädda honom: *"varför inte pröva det som redan fanns i mig/ över mig?... Paradiset står inte att finna någonstans, det finns inom dig. Det blev som mest konkret när jag satt där med allt: pengar, knark och allt runtomkring mig i min lägenhet."*

När vi frågade Felix om vad det är som gör att han inte gått tillbaka till sitt gamla liv svarade han: *"Gud, plus att jag insett logiskt with my Brains att detta är ett SÅ mycket bättre liv."*

Felix säger: *"Jag har vart på stora diskon, haft brudar och dratt i mig mycket. Det ledde bara till ångest och missmod."*

Felix berättar även om hur han fallit (tagit droger) sedan han blivit frälst. Han menar dock på att han alltid känt Guds ledning i att "det är fel" eller att "det är trots allt inget för mig" och att på så sätt känt sig kallad tillbaka till huvudstigen. *"När jag hållit mig i Guds vilja, då är man blessed, då går det bra, men när man slajdar iväg på jag-kan-själv sidogrejer då blir det dyrt, motigt och så vidare."* Han funderade ett tag på att gå tillbaka till sitt gamla liv, och åkte tillbaka till Medelhavsområdet för att känna efter. *"Men jag insåg – näe, jag är en annan person nu. Livet där var inte som det en gång var i minnet liksom."* Idag brukar han fråga sig själv i liknande situationer: *"Vad vill du tillbaka till egentligen? Det var farligt, kaos med mera med mera."* Numera menar han att: *"Gud har fostrat mig och tuktat mig, han har varit den gode Fadern - nu måste du fatta - liksom."* Han beskriver här hur allt inte blev en dans på rosor bara för att han blev frälst. Han hade direkt efter sin omvändelse, då han var "nyfrälst", varit ute och missionerat i världen, då var allting väldigt lätt att tampas med. Det blev tuffare när han kom hem till gråa Sverige och tristessen. Men ju mer tiden gick så upplevde han även att: *"Ju mer man återvänder till det verkliga livet, ju mer inser man att Gud inte överger en."*

7.5.2 Behovet av Gemenskap

När man förlorat drogerna, traditionerna och den upplevda gemenskap som finns i missbrukets subkulturer kan man lätt hamna i ett vakuum där man upplever att man står emellan två världar (Fuchs Ebaugh 1988). Här menar vi att den kristna gemenskapen kan vara en viktig faktor i att skapa ny mening och identitet. Nedan beskriver våra informanter några aspekter av detta:

Calle: "Vännerna i gemenskapen betydde otroligt mycket. Speciellt våra bönemöten som jag var med på två gånger i veckan. Eftersom jag... alltid hållit på med musik blev det också naturligt för mig att jag började spela med gemenskapen i kyrkan varje helg på mötena... under åren hade jag misskött min ekonomi och så vidare men jag fick hjälp av församlingen att betala mina skulder till inkasso och kronofogden."

Mats: "Jag har till och med fått hjälp av gemenskapen att hyra lägenhet som en person står som borgensman på. Jag jobba halvtid på pingstkyrkans secondhandbutik här i stan... att ha någonstans att gå och nåt att göra på dagarna är underbart."

Felix menar på att: "Jobb och reparerade relationer" är det som håller honom kvar i det nya livet

Dessa exempel visar också på hur den kristna gemenskapen bidragit med arbetstillfällen, ekonomisk hjälp och en meningsfull fritid. En annan sak som vi tror har haft betydelse för våra informanter i hänseende till stabiliteten i det nya livet är kvalitén i relationerna inom den kristna gemenskapen. Kristiansen (2000) nämner detta när han talar om olika behandlingsmetoder. Han menar att det inte främst är behandlingsmetoden eller ideologin på olika behandlingshem som har betydelse för människors förmåga att lämna missbruk. Istället pekar han på att det är kvalitén i den sociala interaktionen människor emellan under behandlingen som avgör hur det går. Enligt Kristiansen (a a) är det viktiga i personliga relationer: engagemang, stöd, acceptans och bekräftelse. I vårt fall har detta varit tydligt då informanterna uppger att relationerna i den kristna gemenskapen varit en av de viktigaste delarna i att hindra dem från att gå tillbaka till missbrukslivet. Man ställer verkligen upp för varandra i gemenskapen vilket torde statueras i följande exempel.

Mats: "Vännerna i församlingen fanns alltid där och stöttade mig när det va som värst i de mörkaste stunderna... vännerna i kyrkan hade stor betydelse i mitt tillfrisknande. Jag hade tidigare åkt in och ut som en jojo på avgiftningar och behandlingshem, men detta var någonting helt annat. Det kändes för första gången som att människorna verkligen brydde sig om mig och dom ställde verkligen upp alla tider på dygnet.[...]Att jag lyckades lägga av kan jag tacka mina olycksbröder i gemenskapen för, som alltid fanns där i dom svåraste stunder av tvivel och ångest."

Vid första anblick kanske Kristiansens resonemang talar emot att det skulle kunna finnas något livsförändrande i själva den kristna ideologin, det är ju enligt Kristiansen relationerna som är av betydelse. Detta behöver dock inte tala emot frälsningen som specifik vändpunktsprocess, då troende inom frikyrkan sällan ser på kristendomen främst som en *religion* utan som en *relation* mellan Gud och människor. I detta kan

man förstås inte glömma bort att även relationen människor emellan är livsnödvändig.

För att återknyta till inledningen av kapitlet, det viktiga i frälsningens upprätthållande kraft för våra informanter tycks ha varit relationen dels i vertikalt och dels i horisontellt led, alltså både relationen med Gud och relationen till medmänniskor.

8 SAMMANFATTNING

Vår huvudsakliga frågeställning har handlat om huruvida det finns några generella drag i själva frälsningsprocessen och vägen ut ur missbruk i en kristen kontext. Vår empiriska studie har påvisat att det finns vissa gemensamma nämnare som fört våra informanter ut ur missbruket. Genom att ha operationaliserat vårt empiriska material med tidigare teorier inom vårt studerade fält kan vi påvisa att det finns vissa generaliserbara faktorer kring våra informanter och deras missbruk och vägen ur detsamma i en kristen kontext. På detta vis hävdar vi att uppsatsens frågeställningar delvis har blivit besvarade. Vi har i vår studie försökt beskriva frälsningsprocessen som en vändpunktsprocess kopplad till Fuchs Ebaughs (1988) teorier. Vid sidan av detta har vi även begagnat andra relevanta teorier för att söka större trovärdighet för vår undersökning.

Flera av våra informanter nämner Jesus och Gud som viktiga faktorer i processen mot ett drogfritt liv. Dock är det svårt att i vetenskaplig kontext sätta fingret på denna ”Jesus faktor” och vari den består av då detta handlar om subjektiva upplevelser som inte går att mäta på ett vetenskapligt korrekt sätt.

Vi har dock i uppsatsen tagit upp ett flertal religionssociologiska förklaringsmodeller som kan ge rationella förklaringar till detta fenomen. En teori kan vara att människan söker efter téodicéer i tillstånd som ligger utanför all kontroll och som hotar den meningsfyllda ordningen och det rationella handlandet. Den troende sätter så att säga sin tillförsikt till högre makter som kommer att kompensera honom för lidande i ett senare skede i livet eller i ett liv efter det profana jordelivet.

En annan sociologisk variant säger oss att religionen är folkets opium. Och visst kan det vara på det viset om vi konsekvent och dogmatiskt kör på den marxistiska linjen. Då är drogmissbruk i sig i slutändan en konsekvens av systemet och en protest mot systemet vi lever under, precis som Marx hävdade att religionen är en konsekvens av och en protest mot systemet. *”Det religiösa eländet uttrycker samtidigt det verkliga eländet och protesten mot det verkliga eländet. Religionen är den betryckta skapelsens suckan, en hjärtlös världs hjärta, och det andelösa tillståndets ande. Den är folkets opium.”* (Marx 1844/1977)

En betydande push-faktor ut ur missbruket har för våra informanter bestått av de negativa konsekvenser som missbruket fört med sig, initialt försämrad hälsa. Parallellt med detta upplevde informanterna att det var något utanför deras egen kontroll som ”drog” dem ur missbruket. Våra informanter har haft känslan av att någon leder dem och manar gott för dem. Studien ger vid handen att frälsningen och mötet med Gud har givit vägledning för informanterna i hur man kan bygga upp ett liv utan narkotika. I denna process har vi sett hur kristna vänner och stödpersoner

spelat en betydande roll i processen mot ett liv utan droger. Våra informanternas utsagor säger oss även att omvändelse/frälsning inte automatiskt innebär befrielse från missbruk, ty en del har haft återfall, men det tycks som att den kristna livsåskådningen underlättar den dagliga kampen.

Sammanfattningsvis har vi dock kommit fram till en modell som handlar om fyra ”faser” som informanterna gått igenom på sin väg mot ett liv utan droger.

Den första fasen handlar om att man börjar ifrågasätta missbrukarlivet och dess konsekvenser, initialt att man inser att man inte kan fortsätta med sitt missbruk. Som tidigare nämnts är den initiala ”push faktorn” försämrad hälsa. Detta har hos våra informanter manifesterats i ”nära döden” upplevelser i att form av hjärtinfarkter och vistelser på intensivvårdsavdelningar på sjukhus som direkta konsekvenser av missbruket. Samtliga informanter uttrycker en rädsla för den sviktande hälsan eller till och med döden som en faktor som satte igång vändpunktprocessen och vägen mot frälsningen. Detta har i våra informanternas liv lett till ett första ifrågasättande av det liv man levde. Att så många av våra informanter i vår population börjat be till Gud i dessa stunder av smärta och ångest kan också kopplas till teorin efter sökandet efter mening dvs. att de sökte ett slags upprättande av *téodicées*. Genomgående var det i denna fas som det första andliga uppvaknandet skedde.

Som en konsekvens av detta börjar man i fas två att försöka ordna upp sitt liv och man inser att en förändring faktiskt är möjlig. I denna fas ser vi att man ofta möts av olika hinder, såväl psykologiska som praktiska. De mer praktiska aspekterna består i samtliga fall utom ett i samhällets socialtjänsts bristande engagemang och resurser. Det sistnämnda kunde röra sig om ekonomiskt bistånd och bostad. I denna fas har vi sett att periodvisa återfall i missbruket inte är ovanliga. Det ingår som en röd tråd i våra informanternas berättelser hur man på olika sätt misslyckats lägga drogen bakom sig innan man nått frälsningen. De psykologiska aspekterna består i känslan av att befinna sig i ett vakuum, vår population upplevde att de befann sig i två världar. Detta kan ha att beskaffna med den ambivalens som uppstår i det skede där den missbrukande står med ett ben i varje värld. Å ena sidan har man en identitet som missbrukare, å andra sidan vill man verkligen lägga det livet bakom sig. Detta skapar en inre konflikt mellan ”rollen” som missbrukare och f.d. missbrukare. Problemet med denna ambivalens bestod i att man inte såg alternativen till missbrukarlivet, eller att man försökt sluta missbruka så många gånger innan man misslyckats.

I fas tre kommer så det avgörande beslutet att lägga sitt liv i Guds händer och lämna missbruket bakom sig. Här kan man börja tala om själva vändpunkten/frälsningen där våra informanter uppsökt eller blivit introducerade i den kristna gemenskapen. Denna fas inleddes för samtliga utom en av våra informanter genom ett möte med en kristen människa. Detta möte skedde ofta mitt i deras ifrågasättande av sitt missbruk och att de ofta innan detta möte känt någonting ”där ute” kalla på dem att lämna sitt gamla liv. Detta är ett återkommande tema för våra informanter där dom har haft känslan av att Gud sökt dem, eller att han haft en plan för deras liv. Detta har också medfört att man för första gången på allvar har kunnat reflektera över sitt liv och ta beslut som leder fram till en verklig förändringsprocess. Informanterna beskriver att missbruket plötsligt upplevdes meningslöst. Vi tror att detta inte hade lett någonvart i sig, om de

inte på vägen träffat på människor som (i det här fallet) kunde introducera dem i den kristna gemenskapen. I denna gemenskap har de kunnat växa in i ett nytt liv och lära känna Gud. Inte minst dopet har i detta skede varit av stor betydelse. Dopet har funktionen att publikt begrava det gamla jaget och låta en ny människa uppstå ur dopgraven. Det är sålunda en symbol för att födas på nytt och innebär en fullständig brytning med det förgångna, syndens borttagande och början till ett nytt liv i den kraft Jesus Kristus själv ger.

Den fjärde och sista fasen handlar om att stanna kvar i det ”nya” livet och lämna allt det gamla och slänga det på ”sophögen”. I denna fas har vi sett hur viktig den kristna gemenskapen är. Centralt i denna fas är den ”horisontella” relationen människa till människa, där ofta församlingen får en stor betydelse som stöd och den vertikala relationen till Gud, där man lämnar över kontrollen i hans händer. Detta manifesterar sig i att informanterna förlitar sig och lägger sin tilltro till Jesus. Man lägger så att säga sitt liv i Guds händer. Inom LP-stiftelsen och även AA/NA är detta med att lämna kontrollen till Gud ett viktigt tema då sinnesrobönen som är denna uppsatts rubrik är essentiell.

”Gud ge mig sinnesro att acceptera det jag inte kan förändra, mod att förändra det jag kan, och förstånd att inse skillnaden.”

Andemeningen i denna uppsatts är den att man lämnar kontrollen över sitt liv i Guds händer istället för att låta drogen kontrollera ens liv. I en vidare kontext innebär detta att inse jagets begränsade makt över ens handlingar.

9 SLUTDISKUSSION

Varför super ”Jeppe på Berget”? Tja, denna fråga har vi inte tagit upp i denna uppsatts. Denna uppsatts har handlat om vägar ut ur missbruk.

Törhända att ”pudelns kärna” först borde ha besvarats så att inga vägar ut ur missbruk hade behövts avhandlats. Dock har vi tagit upp en räckta teorier som kan ge andra förklaringar till ämnet. Sett ur ett profant vetenskapligt perspektiv kan missbruket såväl vara en konsekvens av det system vi lever under såsom en protest mot ett orättvist och hårt kapitalistiskt samhälle med alla de sociala och psykosociala tillkortakommanden som drabbar allt fler idag och stratifierar samhället, i ett rått och hårt klassamhälle. Även om den klassiska historiematerialismen såsom den en gång utformades av Marx måste revideras i senmoderniteten, så ligger det ändå någonting otäckt och mullrar i det system vi lever under. Att religionen kan vara folkets opium kan äga viss relevans om vi utgår från att det system vi lever under sätter den fria viljan ur spel. Dvs. att massornas medvetanden har determinerat det kapitalistiska systemet i sig och den kristna kyrkan tillhör i allra högsta grad detta system, även om den typologiskt räknas till livsvärden. På detta vis finns det en klassaspekt i sakens natur. Kyrkan och religionen legitimerar så att säga systemet och stillar överklassens samvete samtidigt som den ger tröst åt massorna. Vi har dock under resans gång sett att enskilda människors religiositet kan vara till stor hjälp ut ur ett missbruk. Och det är ju bra.

Man kan tycka att fyra informanter är lite för lite för en fullödig analys. Vi vill dock anföra etiska nämndens strul med våra papper och därmed ett sent godkännande som bidragande orsaker att vi inte hunnit intervju/behandla fler. Man skulle även kunna säga att intervjuer i form av vittnesbörd riskerar att ha inneboende i sig att informanten ska vara så positiv till dennes nya situation. Detta skulle kunna vara en möjlig felkälla. Vi vill dock hävda att dess fördelar överväger dess nackdelar. Att få en redogörelse för hur frälsningen, med andra ord räddningen, ur missbruket gått till utan att man försökt linda in det i profana termer, tror vi hjälpt oss att nå djupare och närmare informanternas egna upplevelser av det oförklarliga i frälsningens under.

Har vår uppsatts någon relevans för det sociala arbetet i senmoderniteten?

- I högsta grad. Initialt har detta att beskaffna med systemvårdens tillbakadragande och livsvårdens allt större betydelse för det sociala arbetet med missbrukare. Nyliberalismen som sveper genom västvärlden premierar inte sociala interventioner över några skattefinansierade transfereringssystem. Kyrkan i allmänhet och LP-stiftelsen i synnerhet spelar idag en allt större roll för distributionen av välfärd och sociala interventioner. Detta faktum har dock som vi sett både fördelar och nackdelar.

Det tycks som att den undersökta populationen är mer nöjd med det stöd de fått från kyrkan än stödet de fått från systemvårdens socialtjänst. Vi uppfattar det som att det inom kyrkan finns en medmänsklighet och ett tålamod som inte återfinns inom systemvårdens instrumentella kliniska sociala interventionsapparat. Sålunda finns det mycket att forska i vad det anbelangar systemvårdens socialtjänst och dess praktiska tillämpning för att göra den bättre.

Vi vill även mena att frälsningen kan ge både en förklaring på varför ens liv sett ut som det gjort och vägledning i hur man ska bygga upp ett liv utan narkotika, härav kan omvändelsen vara en bra exit-metod såvida man nu är beredd att göra uppoffringen i att inte enbart låta jaget styra ens handlingar. Detta är något som varje individ måste få lov att ta ställning till, både för och emot.

Vi vill betona att omvändelse eller frälsning inte automatiskt innebär befrielse från missbruk, många har gått tillbaka (åtminstone tillfälligt) till sina tidigare liv efter det. Men det verkar underlätta i den dagliga kampen, vi ser hos våra informanter hur de har känslan av att någon leder dem och manar gott för dem och hur de lever ett alltigenom rikare liv idag än de gjorde innan.

I enighet med Kristiansen (2000) menar vi att det inte bara är drogfriheten att de flyttat och skaffat nya vänner och intressen som hjälpt dem ur missbruket, utan det att de också börjat betrakta och tolka tillvaron annorlunda. Det har skett ett systemskifte eller ett utbytande av epistemologi (Bateson i Johansson 1997) hos våra informanter. De ser livets mening med nya ögon idag.

Innebär då frälsningen ett maktbyte där ett beroende byts mot ett annat, att man så att säga byter drogberoendet mot ett Gudsberoende? Det bytet är enligt Johansson (1997) inte helt lättmält för den offentliga socialvården. Om vi får bemöta detta med ett filosofiskt resonemang skulle man nog kunna hävda att vi som människor omöjligt kan vara helt oberoende av allt annat. Media skapar beroende av varor och åtrå att äga, samhället utövar tryck på vad man bör och inte bör göra. I det tillstånd vi

befinner oss, om man nu tänker sig att vi alltid måste vara slavar under *något*, är det kanske ändå inte en så tokig idé att ändå välja den bästa av möjliga herrar att vara beroende av eller slav under. I det ljuset, och om den kristne Guden nu verkligen är god, så kanske det inte är en så tokig Herre att välja ändå.

10 REFERENSER

- Alexander, Pat. Red. *Bibelfakta i färg*. Libris, Örebro. 1986
- Ambuhm, Bergstrand. *Jävlar anamma, en studie om vägen ut ur missbruk*. C-uppsats Malmö högskola hälsa och samhälle. 2006
- Bourdieu, P. *Texter Om De Intellektuella*. Symposion, Stehag. 1992
- Brandes, M & Rehnberg, P. *Den svenska Kyrkans roll i egenskap av ideell organisation som producent av välfärd och politisk aktör i det senmoderna offentliga rummet*. Paper, Malmö högskola hälsa och samhälle. 2006
- Bäckström, Anders. *Welfare and religion in a European perspective*. Institute for Diaconal and Social Studies, Uppsala. 2001
- Chomsky, Noam. *Högern och Välfärden*. Epsilon Göteborg. 1996
- Furseth, Inger, Repstad Pål, *Religionssociologi*. Liber, Helsingborg. 2005
- Fuchs Ebaugh, Helen Rose. *Becoming an EX: The process of role exit*. The University of Chicago Press, Ltd., London. 1988
- Geels, Anthoon, Wikström Owe, *Den religiösa människan. Psykologiska perspektiv*. Plus Ultra Lund. 1993
- Glock Charles Y, Stark, Rodney. *Religion and society in tension*. McNally, Chicago. 1965
- Hedin, U-C & Månsson, S-A *Vägen ut! Om kvinnors uppbrott ur prostitution*, Stockholm: Elanders Gotab. 1998
- Johansson, Göran. *För mycket jag för lite Jesus*. Sköndalsinstitutets forskargrupp, Gotab, Stockholm. 1997
- Kristiansen, Arne. *Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare* Elanders Gotab, Stockholm. 2000
- Kvale, Steinar. *Den Kvalitativa Forskningsintervjun*. Studentlitteratur, Lund 1997
- Kymlicka, Will. *Modern politisk filosofi*. Nya Doxa, Nora, 1995
- Laing, Robert David. *Själv, jag och andra*. Aldus, Stockholm 1975
- Lundström, Tommy. *Frivilligt socialt arbete under omprövning*. Socialvetenskaplig tidskrift årgång 2, nr 1 sid 39-59. 1995

Löfgren, Bo. *Alkoholismen människan och samhället*. Stockholm Bonniers 1970

Marx, Karl. "Till kritiken av den Hegelska Rättsfilosofin"
i *Karl Marx & Friedrich Engels Filosofiska skrifter*. Stockholm. Cavefors Klassiker,
1844/1977.

Milton, Yinger. *The Scientific Study of Religion*. New York: Macmillan. 1970

Nozick, Robert. *Anarki stat och utopi*. Timbro, Falun. 2001

Svenning, Conny. *Metodboken; En bok om samhällsvetenskaplig metod och metodutveckling*. Lorentz förlag, Eslöv. 1997

Svensson Per-Gunnar, Starrin, Bengt. *Kvalitativa studier i teori och praktik*.
Studentlitteratur Lund 1996

Weber Max. *Förståelsesociologins grunder*. översättning Lundquist, Agne.
Lund, Argos. 1922/1987

Winther Jørgensen & Marianne, Phillips Louise. *Diskursanalys som teori och metod*.
studentlitteratur Lund, 2000

Wrong Dennis, *The Oversocialized Conception of Man in Modern Sociology*.
American Sociological Review, Vol. 26, No. 2 (Apr., 1961), sid 183-193
American Sociological Association 1961

10.1 OFFENTLIGA TRYCK

(2001:453) 1 Kap 1 § Socialtjänstlagen